ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Навчально–науковий інститут психології

Кафедра психології

Демченко Владислав Михайлович

УДК 159.9

Кваліфікаційна робота

Психологічні особливості психологів що працюють в установах виконання покарань

053 «Психологія»

«Екстремальна та кризова психологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело Демченко Владислав Михайлович

Науковий керівник (консультант) Васильченко Ольга Миколаївна
доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП…… **4**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ……...…… 8

1.1. Особливості професійної діяльності психологів в установах виконання покарань …… 8

1.2. Індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань ...…… 14

1.3. Сутність пенітенціарної психології у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань ….... 20

Висновки до розділу 1 …… 24

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО–ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ …….. 26

2.1. Процедура та методики дослідження особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань ……..… 26

2.2. Дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань …… 33

2.3. Проблематика у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань ……..... 43

Висновки до розділу 2 …… 50

РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО–ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІВ, 53

ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ……

3.1. Методичні рекомендації щодо покращення емоційного фону психологів, що працюють в установах виконання покарань …. 53

3.2. Програма оптимізації психологічної роботи із засудженими... 62

Висновки до розділу 3 ..…… 69

ВИСНОВКИ …… 72

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ …… 75

ДОДАТКИ …… 84

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в необхідності вивчення та розуміння специфічних індивідуально–психологічних характеристик, які дозволяють психологам ефективно працювати в таких умовах. Це включає в себе такі аспекти, як емоційна стійкість, емпатія, толерантність, вміння керувати стресом, психологічна гнучкість та інші.

Психологи, що працюють у таких установах, стикаються з унікальними викликами, пов'язаними з працею зі засудженими особами або особами, що перебувають під впливом покарань. Вони займаються психологічною підтримкою, оцінкою і впливом на особистість засуджених, працюють з проблемами агресії, злочинності, залежності та іншими психологічними проблемами.

Розуміння і вивчення цих індивідуально–психологічних властивостей особистості психологів, що працюють у виправних установах, дозволяє розробляти ефективні методики роботи зі засудженими, сприяє підвищенню безпеки працівників та впливає на успішність реабілітаційних програм. Більш глибоке розуміння індивідуальності психолога допомагає йому у вирішенні складних ситуацій та забезпеченні належного підходу до кожного засудженого.

Зважаючи на зростання числа випадків порушення закону та потребу в системі виконання покарань, розуміння індивідуально–психологічних властивостей психологів, які працюють у таких установах, стає важливим аспектом для покращення якості професійної діяльності, забезпечення безпеки та ефективності реабілітаційних програм.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів які працюють в установах виконання кримінальних покарань.

Відповідно до мети було сформовано **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретико–методологічний аналіз професійної діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань.

2. Обґрунтувати індивідуально–психологічні особистісні якості психологів, які працюють в установах виконання покарань.

3. Емпірично дослідити індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань.

4. Розробити рекомендації стосовно покращення емоційного фону психологів, що працюють в установах виконання покарань та сформулювати програму стосовно оптимізації психологічної роботи із засудженими.

Об’єкт дослідження – діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань.

Предмет дослідження – індивідуально–психологічні властивості особистості психологів, які працюють в установах виконання покарань.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань до встановленої мети було використано комплекс теоретичних методів: аналіз, синтез, узагальнення – для вивчення наукової літератури, для встановлення стану розробленості досліджуваної наукової проблеми; порівняння – для зіставлення підходів науковців до розв’язання проблеми дослідження, визначення напрямів наукового пошуку полегшення або вирішення проблеми. Також було використано комплекс емпіричних методів: анкетування, психодіагностичні методики – з метою встановлення індивідуально–психологічних властивостей особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань.

Методики дослідження: Авторська анкета була впроваджена для дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості психологів, які працюють в установах виконання покарань. Анкета дозволяла отримати об'єктивні дані щодо властивостей психологічних аспектів та допомагала у розумінні індивідуальних особливостей психологів, що мали значення для їхньої професійної діяльності в установах виконання покарань.

Тест «Шкала самооцінки» Ч. Спілбергера, Ю. Ханіна, тест дозволяв виміряти рівень самооцінки у психологів, що є важливим аспектом особистості. *Методика «оцінка потреби в досягненні» Ю. Орлова*, методика дозволяла виміряти рівень потреби психологів в досягненні успіху та постановку високих цілей. Це могло допомогти виявити, наскільки мотивовані психологи до досягнення результатів у своїй професійній діяльності. *«16–факторний особовий опитувальник» Р. Кеттелла,* дозволяв виміряти широкий спектр особистісних факторів, таких як емоційна стійкість, анксіозність, психічна енергія та інші. Використання цієї методики дозволяло отримати детальну інформацію про особистісні характеристики психологів, що може бути важливим для їхньої професійної діяльності в установах виконання покарань. *«Особистісний опитувальник» Г. Айзенка,* спрямований на вимірювання особистісних рис, таких як екстраверсія, нейротизм, психотизм. Використання цієї методики дозволило отримати інформацію про особливості особистості психологів у вимірюваних характеристиках, що може бути корисним для їхньої професійної діяльності в контексті установ виконання покарань.

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше:

– розроблено програму оптимізації психологічної роботи з засудженим, що враховує їхні індивідуально–психологічні особливості та сприяє підвищенню емоційного фону психологів;

удосконалено:

– техніку застосування психодіагностичних методик для оцінки індивідуально–психологічних характеристик психологів, що працюють у пенітенціарних установах;

дістали подальшого розвитку:

– результати дослідження сприяють подальшому розвитку теоретичних уявлень про професійну діяльність психологів, які працюють в установах виконання покарань, розширюючи розуміння індивідуально–психологічних властивостей та їхньої взаємодії з особами, засудженими до покарання.

Теоретичне значення одержаних результатів: полягає в розширенні теоретичного розуміння індивідуально–психологічних властивостей психологів, що працюють в установах виконання покарань. Отримані результати допомагають у формулюванні нових теоретичних уявлень про особистісний розвиток психологів, їхню емоційну стійкість, взаємодію зі засудженими та вплив факторів робочого середовища на їхню професійну ефективність. Це дозволяє розширити теоретичну базу в галузі пенітенціарної психології та забезпечує підґрунтя для подальших наукових досліджень та розвитку професійної практики.

Практичне значення одержаних результатів дослідження: отримані результати дослідження щодо індивідуально–психологічних властивостей психологів, які працюють в установах виконання покарань, мають практичне значення для покращення роботи в цій професійній сфері. Розроблені методичні рекомендації щодо покращення емоційного фону психологів та програма оптимізації психологічної роботи з засудженими можуть стати цінним інструментарієм для практикуючих психологів у пенітенціарних установах.

Вибірка дослідження: 30 психологів, що працюють в установах виконання покарань, серед яких 18 жінок, 12 чоловіків, віком від 25 до 51 року.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (71). Та додатків Загальний обсяг роботи становить сторінок 86 сторінок, основний обсяг становить 71 сторінку. Робота містить 4 таблиці, 4 рисунка, 3 додатка (на 3 сторінках).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

1.1. Особливості професійної діяльності психологів в установах виконання покарань

За Н. Антоновою [1], професійною діяльністю людина займається більшу частину свого життя. Перетворення їх у основний вид діяльності кожному за конкретної людини залежить від внутрішньої позиції особистості і зажадав від соціально–економічних умов, у яких включена особистість. Особистісні зміни, що відбуваються під час професійної підготовки, освоєння професії та самостійної професійної діяльності призводять до становлення особистості як суб'єкта професійної діяльності.

В. Герасименко [8] наголошує, що проблема професійного розвитку особистості є однією з центральних проблем сучасної психології праці та психології професій.

Поняття «професійний розвиток» також активно використовується в новій галузі психологічної науки – акмеології, що вивчає закономірності, механізми та феноменологію розвитку людини, у тому числі професійної, на стадії її зрілості. При цьому автори–психологи ставлять у своїх дослідженнях конкретні завдання, що висуваються практикою в галузі професійного відбору, навчання, освіти, професійної консультації, професійного розвитку особистості та її кар'єри [5].

Вирішення цих завдань, зауважує С. Войтович [7], спирається на теоретичні уявлення про специфіку процесу професійного розвитку, що зумовлюють його фактори, стадії та рівні становлення людини–професіонала.

Сучасний професіонал повинен бачити свою професію у всій сукупності її широких соціальних зв'язків, знати вимоги до неї та її представників,

розуміти зміст і специфіку своєї професійної діяльності, орієнтуватися в колі професійних завдань і бути готовим вирішувати їх у мінливих умовах.

В. Бондаренко [4] виділяє, що вдосконалення професійної структури особистості, розвиток її професійно–значимих психологічних особливостей та якостей є найважливішою умовою розвитку людини–професіонала. Тому комплексний підхід до аналізу професіоналізму включає аналіз етико–психологічних факторів професійного становлення особистості. У цьому розкриття етичного аспекту професіоналізму спирається аналіз професійно–морального свідомості особистості, а виділення психологічного компонента професіоналізму передбачає дослідження особистісної складової проблеми професійного розвитку.

А. Рогова [42] акцентує увагу, що психологічна готовність до професійної діяльності може бути представлена як цілісний комплекс, що включає інтерес до діяльності, потребу у досягненні результату (мотиваційні характеристики особистості); розуміння функціональних обов'язків, завдання професійної діяльності, оцінку її значущості задля досягнення мети діяльності (пізнавальні характеристики особистості); почуття професійної та соціальної відповідальності, впевненість в подальшому професійному успіху, самоконтроль, зосередженість на виконанні завдання (емоційно–вольові характеристики).

Таким чином, формування психологічної готовності до діяльності в процесі професійної підготовки пов'язане з утворенням професійно спрямованих відносин, мотивів, властивостей особистості, а також з оцінкою умов професійної підготовки, підкреслює О. Морозова [35].

Психологічною умовою формування та розвитку психологічної готовності до професійної діяльності в умовах ЗВО, вказує В. Костенко та О. Мирошник [22], є наявність професійної «Я–концепції», концепції професійної самосвідомості, а психологічними механізмами розвитку психологічної готовності до професійної діяльності виступають мотивація та цілепокладання.

Т. Бондар [3] стверджує, що критеріями формування та розвитку психологічної готовності до професійної діяльності виступають інтелектуальні здібності, самостійність, здатність до самоврядування. Суб'єктивним критерієм її сформованості можна вважати задоволеність професійною підготовкою у ЗВО, а об'єктивним – успішність навчання.

Психологічна готовність до професійної діяльності, зокрема до психології, виокремлює Н. Головченко [10], це цілісне утворення особистості, що включає мотиваційний, орієнтаційний, операційний, особистісний і рефлексивний компоненти, кожен з яких характеризується сукупністю змістовних критеріїв.

А. Петрова [39] розмежовує, що зміст мотиваційного компонента психологічної готовності до професійної діяльності соціальних працівників, розкривається у позитивному ставленні до професії, до майбутньої трудової діяльності, у бажанні та прагненні студента здійснювати психологічну діяльність, а також досягати успіху в ній.

До структури готовності до професійної діяльності психолога включаються такі елементи [38]:

1. Мотиваційний (позитивне ставлення до трудової діяльності психолога, інтерес до неї та інші стійкі мотиви).

2. Орієнтаційний (знання, уявлення про особливості та умови професійної праці психолога, професійні вимоги до психолога).

3. Операційний (оволодіння способами та прийомами трудової діяльності, необхідними знаннями, навичками та вміннями, когнітивними механізмами).

4. Вольовий (саморегуляція своїх дій у навчальному і професійному середовищі).

5. Оцінний (самооцінка своїх професійних можливостей у вирішенні трудових завдань при роботі психолога, відповідно до оптимальних професійних зразків).

Л. Литвинова [28] зазначає, що в Україні практично немає інших форм базової підготовки психологів, крім вузівської системи навчання. Ця ситуація характерна і для більшості інших країн, де, терміни навчання професійних психологів варіюються, не опускаючись нижче за п'ять років.

Необхідно відзначити, що вища базова психологічна освіта хоч і повільно, але все ж змінюється на краще (відкриваються відповідні факультети) намагається вирішити цю проблему. Але, крім цього необхідна спеціалізована практична підготовка психологів з психологічного консультування та психотерапії, яка б відповідала світовим стандартам.

В даний час відомо більше двохсот різних технік, які використовуються в психологічному консультуванні та психотерапії.

За М. Супрун [47], практикуючі психологи прагнуть не так оволодіти якомога більшою кількістю психотехнічних прийомів, скільки визначитися у своїх перевагах щодо тієї чи іншої з відомих психотерапевтичних концепцій і послідовно просуватися в засвоєнні її теоретичних принципів і практичних методів.

У ході психологічного консультування психологи припускаються тих чи інших помилок, з двох основних причин:

1. Багато фахівців, особливо молоді, вважають, що для того, щоб провести консультацію, немає необхідності набувати особливих навичок: вислухав клієнта, дав йому пораду, і проблему вирішено. Серед деяких психологів існує думка, хоча вона і не афішується, що консультування – один із найлегших видів робіт у психології. Саме тому неефективне консультування пов'язане, насамперед, із нестачею практичного досвіду у психолога–консультанта [44].

2. Щоб успішно консультувати, психолог повинен мати певні особистісні особливості, що також не завжди враховується як освітньою установою, яка здійснює підготовку практичних психологів, так і роботодавцем. Ефективно консультувати, здійснювати ефективну професійну

діяльність у сфері психологічного консультування можуть далеко ще не всі психологи [11].

Як нам відомо, система підготовки психологів–консультантів та психотерапевтів у західних країнах, у США, де інститут психологічної допомоги вже давно сформувався, характеризується високою вимогливістю, по–перше, до рівня професійних знань та умінь майбутніх фахівців, по–друге, до їх особистісних якостей [61].

Повертаючись до вітчизняної практичної психології та проблеми підготовки фахівців у галузі психологічного консультування та психотерапії, зазначається, що ця проблема має два важливі аспекти: перший пов'язаний із змістом відповідного навчання та другий – з локалізацією та сертифікацією фахівців [37].

Враховуючи актуальну потребу практикуючих психологів у якісній психо–консультативній та психотерапевтичній підготовці, вважається, що нагальним завданням практичної психології є популяризація вітчизняних та адаптація кращих моделей зарубіжного досвіду професійної освіти з урахуванням зазначених вище тенденцій у його розвитку.

За Л. Ляміною [32], професійна діяльність психологів в установах виконання покарань є надзвичайно складною та вимагає особливих навичок і компетенцій. Вони працюють зі засудженими особами, що перебувають під впливом покарань, та здійснюють різноманітні психологічні інтервенції з метою підтримки та реабілітації.

Пенітенціарна психологія у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань, наголошує С. Коржов та Л. Кравчук [18], передбачає виконання різноманітних завдань, що спрямовані на підтримку та реабілітацію засуджених. Це включає розвиток ефективного психологічного спілкування з засудженими, впровадження програм психологічної підтримки та розвитку, аналіз та розуміння факторів рецидиву кримінальної поведінки.

Т. Кривко [24] стверджує, що пенітенціарна психологія є важливим компонентом професійної практики психологів у сфері виконання покарань і має на меті сприяти соціальній адаптації засуджених, покращенню безпеки суспільства та зменшенню рецидиву кримінальної поведінки.

Однією з основних особливостей професійної діяльності психологів у виправних установах, наводить О. Луценко [30], є необхідність розуміння та впливу на особистісні особливості засуджених. Кожен засуджений має унікальний психологічний профіль, який включає емоційну стійкість, рівень агресії, розвиток моральних принципів та інші показники. Психолог повинен вміти аналізувати та розуміти ці особливості для встановлення індивідуального підходу в роботі з кожним засудженим.

Ще однією важливою особливістю, додають Т. Луценко та О. Коваленко [31], є управління емоційним навантаженням та стресом. Психологи, що працюють в установах виконання покарань, постійно знаходяться в складних психологічних ситуаціях, де можуть зустрічатися з агресією, конфліктами та іншими небезпечними ситуаціями. Вони повинні бути емоційно стійкими та вміти ефективно керувати своїми емоціями, щоб забезпечити належну якість роботи та безпеку себе і інших.

Г. Соловйова [45], доводить, що важливим аспектом є вміння будувати довіру і співпрацю зі засудженими. Психологи повинні мати розвинуті комунікаційні навички, емпатію та вміння слухати. Це допомагає встановити позитивне взаємодію з особами, що перебувають під впливом покарань, і створити сприятливу атмосферу для роботи над їхнім психологічним розвитком.

Окрім цього, психологи в установах виконання покарань мають бути гнучкими та творчими в своєму підході. Вони стикаються з різноманітними викликами та ситуаціями, які вимагають пошуку нових підходів і методик. Здатність до інновацій і адаптації до змін є необхідною якістю для психологів, що працюють у таких специфічних умовах [50].

Усі особливості професійної діяльності психологів в установах виконання покарань покликані забезпечити ефективну реабілітацію засуджених, зменшення рецидиву злочинності та покращення безпеки суспільства [55].

Розуміння та врахування цих особливостей є важливим аспектом розвитку психологічної практики в цій галузі і сприяє підвищенню якості професійної роботи психологів у виправних установах.

1.2. Індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань

Ю. Попик [41] наголошує, що у роботах, виконаних у руслі педагогічної психології, наголошується на важливості особистісного підходу до вивчення стану готовності до професійної діяльності. Облік цілісності особистості сприймається як одне з основних методологічних вимог під час наукової розробки проблем готовності.

Основою стану готовності є головним чином прояв особистісних особливостей людини, що є системою, яка включає мотиваційний, вольовий, інтелектуальний, емоційний, психомоторний компоненти [33].

Психологічна готовність до професійної діяльності розглядається як один з аспектів професіоналізму, що виявляється в готовності до особистісного розвитку в процесі вирішення професійних задач [59].

Співвідношення потенційного та актуального компонентів у психологічній готовності можна зіставити з принципом самоактуалізації А. Маслоу, який визначав його як прагнення самоіснування, актуалізації того, що складає сутність організму [57].

Професіографічний аналіз показує, що у готовності до діяльності психолога–консультанта системоутворюючими є ціннісно–смисловий та мотиваційно–вольовий аспекти. Психологічне консультування, яке здійснюється у різноманітних формах, на основі різних теоретичних підходів

та методичних засобів, завжди є діалогом між консультантом–професіоналом і консультованим. Значно для психолога–консультанта – бути співзвучним, чуйним, уважним у діалозі з клієнтом, оскільки саме в результаті співзвучності психолога–консультанта та клієнта збільшується можливість надання та отримання психологічної допомоги [69].

За О. Яковлєвою [51], діалогова форма спілкування в процесі консультування є основною через її універсальність щодо існування людини. Мається на увазі спілкування з собою, спілкування з іншими, спілкування з навколишнім світом загалом.

При веденні цього діалогу важливо, щоб психолог–консультант був максимально зосереджений як на змісті бесіди (ціннісно–смисловий аспект), так і на процесі її здійснення через довіру, присутність, рефлексування, усвідомлення та відповідальність (мотиваційно–вольовий аспект).

Стан зосередженості як вольовий стан пов'язаний з навмисною концентрацією уваги на процесі діяльності, а концентрована довільна увага, у свою чергу забезпечує ефективність сприйняття, запам'ятовування, мислення, швидкість реагування на сигнали, якісний контроль за діями тощо. Отже, виникає необхідність підготовки психолога–консультанта не лише у змістовному, а також у процесуальному аспектах [29].

Н. Петрук [40] зауважує, що основною теоретико–методологічною засадою професійної діяльності психологів є розуміння та вивчення індивідуальних особливостей засуджених. Це включає аналіз їх психологічного профілю, особистісних рис, емоційного стану та рівня моральних розвитку. Такий індивідуальний підхід дозволяє психологам створити належні умови для розвитку та реабілітації засуджених, враховуючи їхні потреби та можливості.

A. Meltzer та T. McNulty [68] зазначають, що пенітенціарна психологія досліджує різні аспекти поведінки та психічного стану засуджених, включаючи когнітивні процеси, емоційний стан, соціальні взаємодії, адаптацію до умов ув'язнення та міжособистісні відносини. Це допомагає

розуміти причини злочинної поведінки, виявляти проблеми засуджених та розробляти індивідуальні підходи до їхнього реабілітаційного процесу.

Л. Семенюк [43] стверджує, що пенітенціарні психологи працюють у співпраці з іншими фахівцями установ виконання покарань, такими як соціальні працівники, педагоги, медичний персонал тощо. Вони проводять психологічну діагностику, психологічну підтримку, консультування та психотерапевтичні сесії засуджених. Також розробляють та впроваджують програми реабілітації, спрямовані на покращення навичок соціалізації, контролю агресивності, здобуття професійних навичок та підготовку до повернення до суспільства.

Основна мета пенітенціарної психології полягає в забезпеченні безпеки установи, зниженні рецидиву злочинності та сприянні соціально–психологічній реабілітації засуджених [58].

E. Lambert та N. Hogan [62] встановлюють, що дослідження та застосування психологічних підходів у цій галузі сприяють створенню більш гуманних та ефективних пенітенціарних систем, спрямованих на покращення якості життя засуджених та зниження рецидиву злочинності.

Психологи в установах виконання покарань оперують різноманітними психологічними методиками для оцінки та роботи з засудженими. Це може включати тестування особистості, вимірювання рівня агресії, психологічні інтерв'ю, психокорекційні програми та інші методики [67].

Використання таких методик дозволяє отримати об'єктивну інформацію про засуджених та визначити ефективні підходи до роботи з ними.

І. Литвин та О. Стельмащук [27] акцентують увагаю на ому, що, професійна діяльність психологів в установах виконання покарань передбачає співпрацю з іншими фахівцями, такими як соціальні працівники, педагоги, медичний персонал та інші. Такий мультидисциплінарний підхід дозволяє забезпечити комплексне обслуговування та підтримку засуджених з різних аспектів їхнього життя та потреб.

Уміння психологів контролювати власні емоції, виокремлює Т. Брик [6], та вести себе професійно в екстремальних ситуаціях є важливою засадою професійної діяльності. Регулювання емоційного стану дозволяє зберегти внутрішню рівновагу та ефективно взаємодіяти з засудженими, незважаючи на навколишні обставини.

Психологи, що працюють у виправних установах, стверджує І. Гончар та О. Перепелиця [12], відчувають потребу в постійному поглибленні своїх знань і навичок. Оновлення професійних знань та умінь допомагає психологам бути в курсі нових підходів та методик у сфері психології виправної роботи, а також ефективно виконувати свої обов'язки.

Психологічна діяльність у професійній сфері виправних установ вимагає особливої уваги до індивідуально–психологічних властивостей психологів, наголошують В. Короткова та Н. Котова [21], які займаються роботою засудженими особами. Такі особистісні риси відіграють важливу роль у виконанні їхніх професійних обов'язків та взаємодії зі засудженими. Індивідуально–психологічні властивостей, які мають значення для психологів, що працюють у виправних установах:

Емпатія та співчуття: Ці якості важливі, оскільки допомагають психологу зрозуміти емоційний стан та переживання засуджених. Здатність відчути та співпереживати їхнім проблемам та складнощам робить можливим підтримку та ефективне взаємодію зі засудженими.

У пенітенціарній психології, засуджені часто зіткнутися зі складностями, стресом та емоційними проблемами. Психологи, які мають розвинені навички емпатії та співчуття, здатні краще сприймати та розуміти почуття та потреби засуджених. Це стимулює побудову довіри, сприяє встановленню гармонійного відношення між психологом та засудженим, а також сприяє успішній реабілітації та поверненню засуджених до суспільства.

Стресостійкість та емоційна стабільність: Робота у виправних установах може бути викликом для психологічного благополуччя. Стресові ситуації,

агресивна поведінка та непередбачувані обставини вимагають високого рівня стресостійкості та здатності керувати власними емоціями [71].

Психологи, які працюють в установах виконання покарань, повинні мати високий рівень емоційної стійкості та вміти ефективно контролювати свої емоції. Це обумовлено тим, що вони стикаються зі складними та потенційно напруженими ситуаціями, засудженими, які можуть проявляти агресивну поведінку або мати складну психічну структуру. Емоційна стійкість дозволяє психологам залишатися зосередженими та професійними навіть у вимогливих умовах [66].

Гнучкість та адаптивність: Робота засудженими вимагає гнучкості в підході та здатності адаптуватися до різноманітних ситуацій та особистостей. Психологи повинні бути в змозі змінювати свої методики та стратегії відповідно до потреб та характеристик кожного засудженого.

Високий самоконтроль та професійна етика: Робота в установах виконання покарань часто включає в себе ситуації, де психологи можуть бути поставлені перед моральними дилемами або спокусами. Важливо мати високий рівень самоконтролю та дотримуватися професійної етики, щоб забезпечити безпеку та довіру серед засуджених.

Пенітенціарна психологія є високо вимогливою сферою діяльності, оскільки вона пов'язана з роботою зі складними проблемами та ситуаціями. Психологи, які працюють в установах виконання покарань, повинні бути свідомі своїх професійних обов'язків та границь компетенції. Вони мають прагнути постійному самовдосконаленню, вдосконалювати свої навички, отримувати нові знання та впроваджувати їх у свою практику [52].

Здатність до рефлексії та самовдосконалення: Психологи, що працюють засудженими, повинні постійно аналізувати свою роботу, рефлексувати над власними діями та взаємодією зі засудженими. Це допомагає покращувати їхні навички, розвивати ефективніші підходи та досягати кращих результатів у роботі з цільовою аудиторією.

Психологи, що працюють в пенітенціарних установах, повинні мати високий рівень комунікаційних навичок. Вони мають бути вмілими слухачами, здатними ефективно спілкуватися зі засудженими, використовуючи відповідні вербальні та невербальні засоби комунікації. Гарна комунікація сприяє побудові довіри, взаєморозумінню та сприяє позитивним змінам у поведінці та ментальному стані засуджених [48].

У пенітенціарному середовищі психологи можуть мати справу зі засудженими різних соціальних та культурних груп, з різними думками та переконаннями.

За І. Чорною [49], психологи в установах виконання покарань мають навички ефективного спілкування зі засудженими, що передбачає вміння встановлювати довіру та емпатію, а також слухати та розуміти їхні потреби та проблеми. Це дозволяє психологам побудувати робочі відносини, сприяти розвитку взаєморозуміння та створювати підтримуюче середовище для засуджених.

Одним з цікавих аспектів професійної діяльності психологів в установах виконання покарань є розробка та впровадження програм психологічної підтримки та реабілітації для засуджених [63].

Програми можуть включати тренінги з розвитку навичок, психотерапевтичну підтримку, групові сесії та інші форми психологічного впливу.

Вони спрямовані на поліпшення самооцінки, розвиток позитивних міжособистісних відносин та розуміння власної відповідальності за вчинені дії.

О. Королюк, О. Микитенко та Т. Литвинова [20] зауважують, що крім того, психологи у пенітенціарній сфері займаються аналізом та дослідженням факторів, що сприяють рецидиву кримінальної поведінки. Вони вивчають індивідуальні особливості засуджених, їхні мотивації, ставлення до змін та підготовки до повернення до суспільства. Це дозволяє розробляти

персоналізовані підходи до реабілітації та запобігання рецидиву злочинної поведінки.

Індивідуально–психологічні властивості стають важливими факторами, які впливають на успішність професійної діяльності психологів у виправних установах.

Врахування цих особливостей допомагає створити сприятливі умови для реабілітації та підтримки засуджених, а також підвищує безпеку та ефективність роботи в системі виконання покарань.

1.3. Сутність пенітенціарної психології у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань

О. Ігнатенко [16] зазначає, що професійна діяльність психологів в установах виконання покарань є складною та відповідальною роботою, оскільки вони працюють з особами, засудженими до покарання, з метою їхньої реабілітації, ресоціалізації та попередження повторних правопорушень.

Галузь психології, відома як пенітенціарна психологія, використовує специфічні підходи та методи для розв'язання проблем, пов'язаних з виконанням покарання та впливом на поведінку засуджених осіб.

Одним з головних аспектів професійної діяльності психологів в установах виконання покарань, зауважує Н. Кравченко [23], є проведення психологічної діагностики. Вони використовують різноманітні методи та інструменти для оцінки когнітивних, емоційних, поведінкових та соціальних аспектів особистості засуджених. Це дозволяє зрозуміти індивідуальні особливості та потреби кожної засудженої особи, а також виявити фактори, що сприяють правопорушенням.

Ще одним важливим аспектом роботи психологів у виправних установах, наголошують І. Литвин та І. Гончарова [26], є проведення психологічної корекційної роботи. Вони розробляють та реалізують індивідуальні та групові програми, спрямовані на зміну негативних паттернів

поведінки, розвиток соціальних навичок, підвищення самооцінки та внутрішньої мотивації засуджених.

Програми можуть включати тренінги зі здібностей, антиагресійну терапію, програми професійної підготовки та інші психологічні інтервенції, спрямовані на покращення якості життя та забезпечення успішної реінтеграції у суспільство [56].

Сутність пенітенціарної психології у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань, полягає в вивченні та розумінні психологічних аспектів поведінки, особистості та соціальної адаптації засуджених [70].

Галузь психології спрямована на підтримку та покращення психологічного стану засуджених, а також на запобігання вчиненню нових злочинів та сприяння їхній реабілітації.

K. Douglas та D. Cox [54] зауважують, що одним з головних завдань пенітенціарних психологів є оцінка та діагностика психологічного стану засуджених. Вони використовують різноманітні психологічні інструменти та методи, такі як психологічні тести, спостереження та інтерв'ю, для збору інформації про особистісні особливості, рівень розвитку навичок та потреби засуджених. Це дозволяє визначити індивідуальні потреби та виявити проблемні сфери, на яких потрібно працювати.

S. Lowe та R. Dunn [64] відзначають, що пенітенціарні психологи також займаються розробкою та реалізацією психологічних програм та інтервенцій, спрямованих на покращення психологічного стану та соціальної адаптації засуджених. Вони надають індивідуальну та групову психотерапію, тренінги з розвитку навичок, програми соціальної та емоційної підтримки. Ці програми спрямовані на зміну негативних психологічних паттернів, підвищення самосвідомості та самоконтролю, розвиток соціальних навичок та позитивної поведінки.

Крім того, пенітенціарні психологи займаються організаційно–психологічною роботою, спрямованою на створення оптимальних умов для виконання покарання та реабілітації засуджених [53].

Вони співпрацюють з іншими фахівцями, такими як соціальні працівники, адміністрація виправної установи та судові органи, для розв'язання психологічних проблем та покращення ефективності виконання покарання.

О. Головко [13] досліджує питання у пенітенціарній психології стосовнореінтеграції засуджених у суспільство після випуску з установи виконання покарання. Автор зазначає, що психологи сприяють соціальній адаптації та реабілітації засуджених, працюючи над їхнім самовизначенням, професійним розвитком та знайомством з можливостями трудової та освітньої реінтеграції.

Ю. Ковальчук та О. Підлісний [17] додають, що психологи в установах виконання покарань також займаються розвитком та підтриманням психологічної безпеки в установі. Вони сприяють створенню сприятливої психологічної атмосфери, де засуджені відчуваються захищеними та можуть відкрито висловлювати свої емоції та думки.

Крім того, психологи працюють зі співробітниками установи, надаючи психологічну підтримку та консультації, щоб вони могли ефективно впливати на засуджених та уникати професійного вигорання.

А Куценко [25] наводить, що цікавим аспектом роботи психологів в установах виконання покарань є їхня роль у превентивних програмах. Вони співпрацюють з іншими спеціалістами, правоохоронними органами та громадськими організаціями для розробки та впровадження програм профілактики правопорушень. Ці програми спрямовані на попередження вчинення злочинів, освіту та підвищення свідомості щодо правопорушень, соціальну адаптацію та розвиток конструктивних життєвих стратегій.

Основні психологічні аспекти, які вивчаються у пенітенціарній психології, включають [12;23;41]:

1. Психологічна діагностика. Пенітенціарні психологи проводять оцінку психічного стану та особистісних характеристик засуджених. Це допомагає виявити специфічні потреби та проблеми, з якими засуджені зіштовхуються, і розробити індивідуальні психологічні програми для їхньої реабілітації.

2. Корекційна робота. Пенітенціарні психологи займаються розробкою та впровадженням програм корекційної роботи для засуджених. Ці програми спрямовані на зміну негативних психологічних впливів, розвиток навичок соціальної адаптації, контроль агресивної поведінки та розвиток конструктивних життєвих стратегій.

3. Психотерапія. Пенітенціарні психологи проводять індивідуальні та групові психотерапевтичні сесії з метою покращення психічного стану та забезпечення емоційного підтримки засуджених. Психотерапевтична робота може включати такі підходи, як когнітивно–поведінкова терапія, групова терапія або терапія через мистецтво.

4. Соціальна адаптація. Пенітенціарні психологи сприяють соціальній адаптації засуджених шляхом розвитку навичок соціальної взаємодії, комунікації та працевлаштування. Вони працюють з засудженими над розвитком навичок самоконтролю, розуміння наслідків своїх дій та планування майбутнього після звільнення.

5. Кримінальна поведінка. Пенітенціарні психологи вивчають фактори, що впливають на кримінальну поведінку засуджених. Це допомагає у розумінні причин вчинення злочинів та розробці програм профілактики рецидиву.

6. Консультація персоналу. Пенітенціарні психологи надають консультації та психологічну підтримку персоналу установ виконання покарань. Вони допомагають персоналу розуміти психологічні особливості засуджених та ефективно взаємодіяти з ними.

Цікавим аспектом пенітенціарної психології є також вивчення впливу виховання в умовах виконання покарання на формування психологічних особливостей та соціальну адаптацію засуджених.

Дослідження показують, що ефективна психологічна робота в пенітенціарних установах може сприяти зниженню рецидиву кримінальної поведінки та покращенню перспектив реабілітації та ресоціалізації засуджених після звільнення [2].

Пенітенціарна психологія вивчає широкий спектр психологічних аспектів, пов'язаних з виконанням покарання та реабілітацією засуджених.

Розуміння цих аспектів допомагає розробити ефективні психологічні програми, спрямовані на покращення поведінки та психологічного стану засуджених, їх соціальну адаптацію та зменшення рецидиву кримінальної поведінки.

Робота в цій галузі вимагає високого рівня професійних навичок, емпатії, толерантності та здатності працювати з вразливими групами населення.

K. McInnes та E. Klonsky [65] наголошують, що пенітенціарна психологія виконує важливу роль у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань. Вона спрямована на забезпечення психологічної підтримки, реабілітації та соціальної адаптації засуджених. Застосування психологічних знань та методів у цій сфері допомагає зменшити рецидив кримінальної поведінки, забезпечити безпеку суспільства та сприяти реінтеграції засуджених у суспільство.

Висновки до розділу 1

Проблема професійного розвитку особистості не є вузько–психологічною проблемою. На перший план виступає особистісний розвиток спеціаліста як суб'єкта соціальної дії.

Сучасний професіонал повинен бачити свою професію у всій сукупності її широких соціальних зв'язків, знати вимоги до неї та її представників, розуміти зміст і специфіку своєї професійної діяльності, орієнтуватися в колі професійних завдань і бути готовим вирішувати їх у мінливих умовах.

Критеріями формування та розвитку психологічної готовності до професійної діяльності виступають інтелектуальні здібності, самостійність, здатність до самоврядування. Суб'єктивним критерієм її сформованості можна вважати задоволеність професійною підготовкою у ЗВО, а об'єктивним – успішність навчання.

Робота психологів в установах виконання покарань є вимогливою та специфічною сферою діяльності. Вона вимагає від психологів розуміння пенітенціарної системи, особливостей роботи засуджених та їхніх психологічних потреб.

Індивідуально–психологічні властивості особистості психологів грають важливу роль у їхній професійній діяльності. Емоційна стійкість, емпатія, толерантність та безпристрасність є ключовими властивостями, які сприяють успішному виконанню завдань та позитивним змінам у засуджених.

Пенітенціарна психологія вимагає постійного професійного самовдосконалення. Психологи повинні оновлювати свої знання та навички, дотримуватися етичних норм та принципів, що дозволяє їм ефективно працювати зі засудженими та сприяти їхній реабілітації.

Однією з ключових аспектів пенітенціарної психології є розуміння та дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості психологів, які працюють у цих установах. Враховуючи специфіку роботи з засудженими, психологи повинні мати емоційну стійкість, толерантність, емпатію та безпристрасність. Ці риси особистості дозволяють їм ефективно взаємодіяти зі засудженими, сприяють побудові довіри та допомагають стимулювати позитивні зміни.

Комунікаційні навички є необхідним аспектом професійної діяльності психологів в установах виконання покарань. Вміння ефективно спілкуватися зі засудженими, слухати їхні проблеми та виявляти співчуття сприяє побудові довіри та успішній роботі з ними.

Робота психологів в установах виконання покарань вимагає тісної співпраці з іншими фахівцями, такими як соціальні працівники, юристи,

медичний персонал тощо. Взаємодія та колективна робота забезпечують комплексний підхід до проблем засуджених та підвищують ефективність діяльності психологів.

Особливості професійної діяльності психологів в установах виконання покарань полягають у розумінні психологічних аспектів злочинності, вмінні ефективно спілкуватися з засудженими, розробці та впровадженні психологічних програм підтримки та реабілітації, а також аналізі та вивченні факторів рецидиву кримінальної поведінки. Ця робота спрямована на поліпшення психологічного благополуччя засуджених та зменшення ризику повторного вчинення злочинів.

Можна стверджувати, що професійна діяльність психологів, які працюють в установах виконання покарань, вимагає особливих індивідуально–психологічних властивостей, професійної самосвідомості та навичок комунікації. Ретельне дотримання етичних стандартів та постійне самовдосконалення є важливими складовими успішної роботи психологів у цій сфері.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО–ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

2.1. Процедура та методики дослідження особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань

З огляду на сучасні події в країні, дослідження було вимушено проведено онлайн, в чому і полягала складність дослідження, з проблемою набрати вибірку досліджуваних.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів які працюють в установах виконання кримінальних покарань

Вибірка дослідження: 30 психологів, що працюють в установах виконання покарань, серед яких 18 жінок, 12 чоловіків, віком від 25 до 51 року.

Етапи дослідження:

Етап 1. Постановка дослідницької проблеми. На цьому етапі було встановлено ціль дослідження та сформульовано конкретні дослідницькі питання, що стосуються індивідуально–психологічних особливостей психологів, які працюють в пенітенціарних установах. Це включало аналіз літератури, існуючих досліджень та виявлення прогалин у знаннях щодо даної теми.

Етап 2. Розробка стратегії дослідження. На цьому етапі було визначено загальну стратегію дослідження. Враховуючи постановлену дослідницьку проблему, визначилися основні методи дослідження, які включали анкетування, психодіагностичні методики. Також було розроблено план дослідження, в якому було визначено послідовність дій та ресурси, необхідні для його проведення.

Етап 3. Вибір відповідної вибірки. Для дослідження була обрана вибірка психологів, що працюють в установах виконання покарань. Вибірка була формована з урахуванням різноманітності досліджуваних осіб, зокрема їхнього досвіду роботи, віку, освіти та інших факторів, що можуть впливати на їхні індивідуально–психологічні особливості.

Етап 4. Збір даних. На цьому етапі здійснювався збір даних, який включав анкетування, застосування психодіагностичних методик та тестування. Збір даних проводився відповідно до плану дослідження та з дотриманням етичних принципів. Психологи, що працюють в установах виконання покарань, брали участь у дослідженні, відповідаючи на питання анкети, проходячи психодіагностичні тести та інші методики.

Етап 5. Обробка і аналіз даних. Після збору даних була проведена їх обробка і аналіз. Це включало статистичний аналіз даних, інтерпретацію результатів та формулювання висновків. Застосовувалися відповідні статистичні методи для виявлення залежностей, аналізу розподілів та інших аспектів, що дозволяли з'ясувати індивідуально–психологічні особливості психологів, працюючих в пенітенціарних установах.

Етап 6. Представлення результатів. Результати дослідження були представлені у відповідній формі, яка включала письмовий звіт, доповіді, презентації. Для більш зрозумілого викладу даних були використані графіки, таблиці, ілюстративний матеріал. Результати були систематизовані і описані таким чином, щоб вони могли бути використані як основа для подальших наукових досліджень та практичних застосувань у сфері психологічної роботи засуджених.

Етапи дослідження дозволили визначити основні індивідуально–психологічні властивості психологів, які працюють в установах виконання покарань, та розкрити їх значення у професійній діяльності.

В емпіричному дослідженні індивідуально–психологічних особливостей професійної діяльності психологів в установах виконання

покарань було використано комплекс психодіагностичних методик, зокрмеа авторська анкета.

Авторська анкета.

Зацікавленість у вивченні індивідуально–психологічних властивостей особистості психологів, які працюють в установах виконання покарань, було відображено за допомогою авторської анкети, розробленої для дослідження.

За анкетою було досліджено особистісні характеристики такі як, вимірювання екстраверсії та інтроверсії, вимірювання рівня нейротизму та емоційної стійкості.

Встановлення професійних навичок та компетенції. Оцінка рівня спеціалізованих знань та навичок у сфері виконання покарань.

Стресостійкість та управління емоціями. Вимірювання рівня стресостійкості та здатності до роботи в навантаженому середовищі, оцінка здатності управляти власними емоціями та емоціями інших.

Мотивація та задоволення роботою, тобто досліджено оцінку основних мотиваційних факторів, що впливають на роботу в установах виконання покарань, вимірювання рівня задоволення роботою та професійного розвитку.

Методика «Шкала самооцінки» (Спілбергер Ч. Д., Ханін Ю. Л.).

Ця методика спрямована на вимірювання особистісної тривожності, яка характеризує рівень сприйняття життєвих ситуацій як загрозливих.

Під час застосування «Шкали самооцінки» психологам пропонується оцінити свою особистісну тривожність на основі 20 суджень за 4–бальною шкалою. Результати оцінки тривожності можуть бути інтерпретовані як низькі, помірні або високі. Висока тривожність вказує на схильність до появи стану тривоги у психолога в ситуаціях, коли він оцінює свою компетентність. Це може призводити до нездатності адекватно осмислити свою діяльність та відчувати впевненість у своїй професійній майстерності [36].

Низька тривожність, навпаки, вказує на наявність слабкої мотивації та низького почуття відповідальності у професійній діяльності. Це може впливати на рішення та дії психолога у виконанні своїх обов'язків.

Таким чином, застосування методики «Шкала самооцінки» дозволило отримати дані щодо особистісної тривожності психологів, які працюють у пенітенціарних установах. Це допомогло виявити залежності між рівнем тривожності та професійною діяльністю, а також зрозуміти особистісні особливості психологів, які можуть впливати на їхню працездатність та ефективність. Результати дослідження мають важливі імплікації для розвитку практичних стратегій підтримки та покращання професійної діяльності психологів у цій сфері.

Методика «оцінка потреби в досягненні» (Орлов Ю. М.).

Ця методика спрямована на визначення рівня мотивації психологів до досягнення високого рівня професійної майстерності й є одним зі способів вимірювання індивідуально–психологічних особливостей професійної діяльності психологів в установах виконання покарань.

Методика базується на теорії мотивації до досягнення, в якій вважається, що психологи з високим рівнем мотивації до досягнення шукають ситуації, які вимагають високих зусиль та приводять до успішних результатів у їхній професійній діяльності. Вони відчувають впевненість у своїх здібностях та готові брати на себе відповідальність за свої рішення. Такі психологи є рішучими у невизначених ситуаціях та готовими взяти на себе ініціативу.

За допомогою методики «оцінка потреби в досягненні», психологам пропонується оцінити свій рівень мотивації до досягнення за допомогою шкали тесту, яка визначає низький, середній або високий рівень мотивації. Це дозволяє встановити, наскільки психологи мають внутрішню потребу до досягнення високих результатів у своїй професійній діяльності.

Результати методики «оцінка потреби в досягненні» можуть бути використані для дослідження зв'язку між рівнем мотивації до досягнення та професійною діяльністю психологів в установах виконання покарань. Вони дають змогу зрозуміти, наскільки психологи мають внутрішню мотивацію для

досягнення високих результатів у своїй роботі та як це впливає на їхні професійні практики та ефективність.

«16–факторний особовий опитувальник» Р. Кеттелла.

У контексті дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості психологів, що працюють у установах виконання покарань, 16 – факторна методика Кеттелла використана для визначення особливостей їх особистості, які можуть впливати на їх професійну діяльність та ефективність роботи.

Методика включає 16 основних факторів, або шкал, які відображають різноманітні аспекти особистості. Кожен фактор представляється через два протилежні полюси. Наприклад, декілька факторів включають шкали, які описують рівень екстраверсії (соціальність, домінантність, життєрадісність) та рівень інтроверсії (замкнутість, сором'язливість, зосередженість на собі) [36].

Застосовуючи 16–факторну методику Кеттелла, здійснюється оцінка індивідуальних особливостей психологів, що працюють у виправних установах.

Дослідження спрямовується на вимірювання рівня екстраверсії, що є важливим фактором для психолога, який має взаємодіяти з великою кількістю людей. Також досліджуються інші фактори, такі як емоційна стійкість, анксіозність, психічна енергія та інші, які є важливими для успішного виконання роботи психолога в цьому специфічному контексті.

Використання 16–факторної методики Кеттелла дозволяє провести об'єктивне вимірювання і характеристику особистості психологів, допомагаючи розуміти їхні сильні та слабкі сторони, а також адаптувати навички та підходи до роботи відповідно до виявлених особливостей.

Професійне використання цієї методики може сприяти розвитку більш ефективних програм підготовки психологів, а також забезпечити збалансований підхід до підбору співробітників для роботи у сфері виконання покарань.

«Особистісний опитувальник» Г. Айзенка.

«Особистісний опитувальник» Айзенка є одним із найвідоміших інструментів для вимірювання особистісних характеристик і був розроблений Гансом Айзенком, британським психологом. Цей опитувальник широко використовується для вивчення і класифікації особистісних рис та властивостей.

У контексті дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості психологів, які працюють у установах виконання покарань, Особистісний опитувальник Айзенка може бути використаний для вивчення та аналізу особливостей їх особистості, які можуть впливати на їх професійну діяльність та ефективність роботи.

Опитувальник Айзенка складається з питань, спрямованих на вимірювання трьох основних особистісних факторів: екстраверсії (соціальна активність, потреба у стимуляції), нейротизму (емоційна стійкість, схильність до стресу) та психотизму (рівень агресивності, соціальна незграбність). Ці фактори відображають основні аспекти особистості, які можуть мати значення для роботи психолога в цій специфічній сфері.

Дослідження, засновані на «Особистісному опитувальнику» Айзенка, спрямовуються на вимірювання рівня екстраверсії та нейротизму у психологів, які працюють у виправних установах. Наприклад, вимірювання рівня екстраверсії дає уявлення про те, як психологи взаємодіють зі засудженими та іншими співробітниками. Вимірювання рівня нейротизму може вказати на їхню емоційну стабільність та здатність до стресостійкості у вимогливому середовищі.

Використання «Особистісного опитувальника» Айзенка дозволило проводити об'єктивну оцінку особистості психологів і допомогло зрозуміти їхні сильні та слабкі сторони, що є корисним для розвитку індивідуальних підходів до роботи та покращення професійних навичок. Використання цього опитувальника може сприяти більш об'єктивному підбору психологів для виконання роботи у сфері виконання покарань.

2.2. Дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань

Для виявлення особистісно–професійних уявлень психологів про успіх і відповідності суб'єктивних уявлень до теоретичного матеріалу роботи в ході проведеного емпіричного дослідження була розроблена анкета.

Метою розробки анкети було виявлення суб'єктивних та об'єктивних умов для психологів за їх особистісним уявленням, які є найбільш значущими у розвитку професійної майстерності.

В анкеті було запропоновано обрати та розташувати за ступенем значущості умови, які впливають на досягнення професійної майстерності, із певного переліку умов.

Незалежно від ступеня особистісної значущості, всі респонденти (30) обрали наступні умови: висока або низька самооцінка, відповідальність, тривожність, визнання або відсутність соціального визнання. Дані представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Умови, що впливають на професійну майстерність психолога за анкетуванням

Умови	Кількість відповідей у %	Частотність разів, коли респондент ставив умову на перше місце у %
Умови, що впливають на досягнення успіху у професійній майстерності		
Відповідальність	48%	32%
Висока самооцінка	62%	51%
Вигнання колег по роботі	73%	64%
Умови, що впливають на бажання уникнути невдачі у професійної майстерності		
Почуття тривоги	56%	53%
Низька самооцінка	71%	68%
Відсутність визнання колег по роботі	58%	54%

Наступний акцент в питаннях анкети був націлений на підтвердження змістовної диференціації психологічних аспектів життєвого плану особистості психолога.

Дані анкетування, представлені на діаграмі, підтверджують, що при включенні психологів у процес підвищення рівня майстерності. Було зроблено наголошення на створення умов для гармонійного особистісного і професійного розвитку, результати за цим було зазначено на рис. 2.1.

Рис.1. Диференціація областей життєвого циклу за анкетуванням

Аналізуючи дані відповідей, отримані при анкетуванні, були підтверджені змістовні аспекти життєвого плану, смислова диференціація областей життєвого плану, де психологи вбачають досягнення професійної майстерності у своєму житті.

Було зіставлено суб'єктивно–виявлені якості у психологів з умовами, що впливають на успіх чи невдачу. Це дозволило зробити висновок про прояв внутрішньої цільової мотивації психологів у професійній діяльності.

Тест «Шкала самооцінки» Ч. Спілбергер, Ю. Ханін

У роботі було використано другу частину тесту, що визначає особистісну тривожність. Особистісна тривожність характеризує рівень сприйняття життєвих ситуацій як загрозливих.

При інтерпретації результатів тривожність оцінюється як низька, помірна або висока. Висока передбачає схильність до появи стану тривоги у психолога в ситуаціях оцінки його компетентності.

Психолог не може адекватно осмислити свою діяльність і відчувати впевненість у своїй професійній майстерності. Особистісний прояв низької тривожності, навпаки, передбачає наявність слабкої мотивації і низьке почуття відповідальності у професійній діяльності.

При використанні Тесту «Шкала самооцінки» Ч. Спілбергера та Ю. Ханіна для оцінки індивідуально–психологічних властивостей психологів, що працюють в установах виконання покарань, за вибіркою в 30 респондентів, були отримані такі результати:

1. 8 психологів мають низький рівень самооцінки, з отриманими балами від 30 до 44.

2. 22 психологи мають помірний рівень самооцінки, з отриманими балами від 31 до 44.

3. Ніхто з досліджених психологів не має високого рівня самооцінки (45 і більше балів).

Проміжні результати зазначено на рис. 2.2.

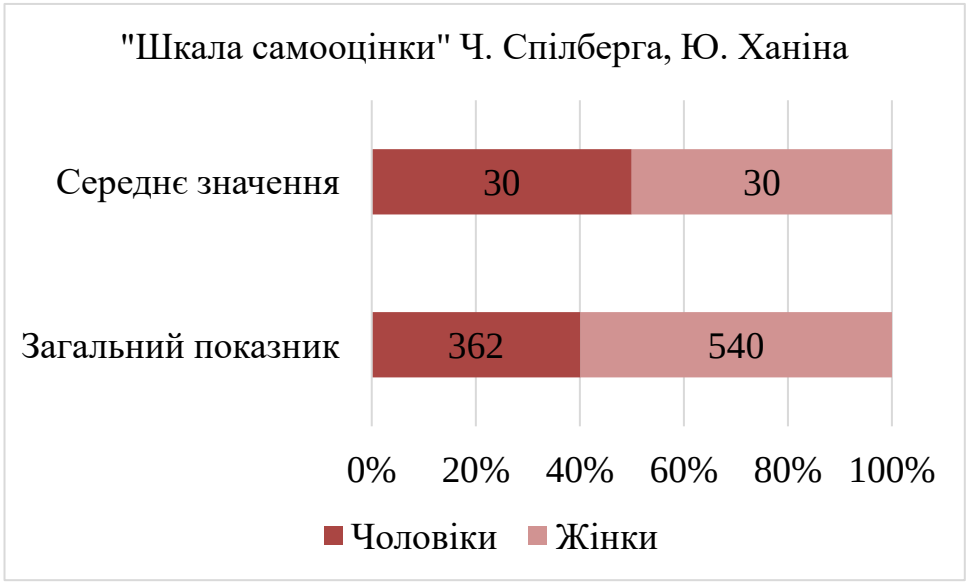

Рис. 2.2. Загальні результати за «Шкалою самооцінки» Ч. Спілберга, Ю. Ханіна

Отримані результати свідчать про те, що більшість психологів, що працюють в установах виконання покарань, мають помірний рівень самооцінки, тоді як деякі з них виявили низький рівень самооцінки.

Високий рівень самооцінки не був виявлений у жодного з учасників дослідження за даними обраної методики.

За графіком розсіювання можна побачити наявність матричної кореляції К. Пірсона на рис. 2.3.

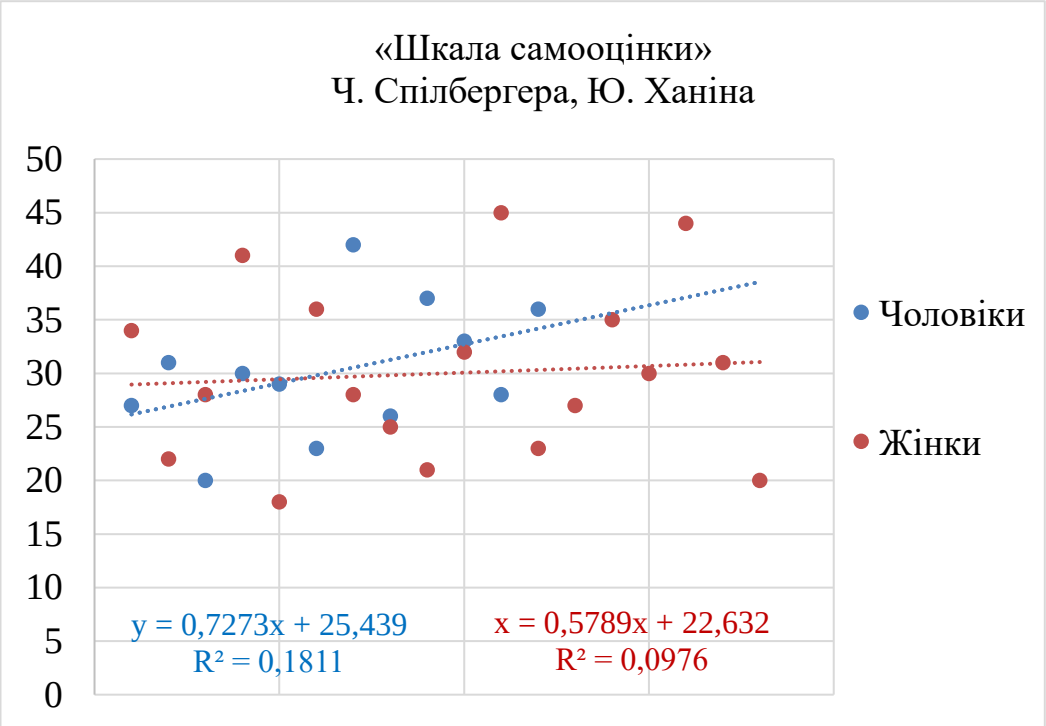

Рис.2.3. Оцінка тривожності за «Шкалою самооцінки» Ч. Спілберга, Ю. Ханіна

За методикою також визначається ситуативна та особистісна тривожність. За ситуативною тривожністю отримано:

4 респонденти мають високий рівень.

17 респондентів мають помірний рівень.

9 респондентів мають низький рівень

Особистісна тривожність:

18 респондентів мають помірний рівень.

12 респондентів мають низький рівень.

Ці показники відображають тривожність психологів, які працюють в установах виконання покарань, в ситуативних та особистісних аспектах.

Ситуативна тривожність відноситься до реакції на конкретні ситуації або події, тоді як особистісна тривожність вказує на загальний рівень тривожності, який є вродженим чи стійким властивостями особистості.

Методика «оцінка потреби в досягненні» Ю. Орлова

Психологи, що володіють високим рівнем мотивації до досягнення високого рівня професійної майстерності, шукають ситуації досягнення, вони впевнені в успішному результаті своєї професійної діяльності, готові брати на себе відповідальність, рішучі у невизначених ситуаціях. За допомогою даної шкали тесту визначається низький, середній або високий рівень мотивації. Психологам пропонувалося диференційовано оцінити 23 твердження, за цими твердженнями було встановлено потребу в досягненні (ПД).

Результати окремо для жінок і чоловіків:

Жінки. Кількість відповідей «так» = 290

Чоловіки. Кількість відповідей «так» = 182

Отже, у вибірці жінок було зареєстровано 290 відповідей «так» на 23 твердження, що вказує на виражену потребу в досягненні серед цієї групи психологів. З іншого боку, у вибірці чоловіків було зареєстровано 182 відповіді «так». Це свідчить про менш виражену потребу в досягненні серед чоловіків, які працюють у вказаних установах. Узагальнені результати з розподілом статі респондентів, наведенням лінії тренду та визначенням кореляції К. Пірсона, представлені на рис. 2.4.

Отримані результати вказують на різницю у рівні потреби в досягненні між жінками та чоловіками, що працюють у сфері виконання покарань. Жінки можуть більше цінувати досягнення і бути більш мотивовані досягти успіху у своїй професійній діяльності, що може впливати на їхню продуктивність та розвиток у цій галузі.

Враховуючи, що методика оцінки потреби в досягненні Ю. Орлова базується на 23 твердженнях, отримані результати дають загальне уявлення про рівень потреби в досягненні серед вибірки психологів.

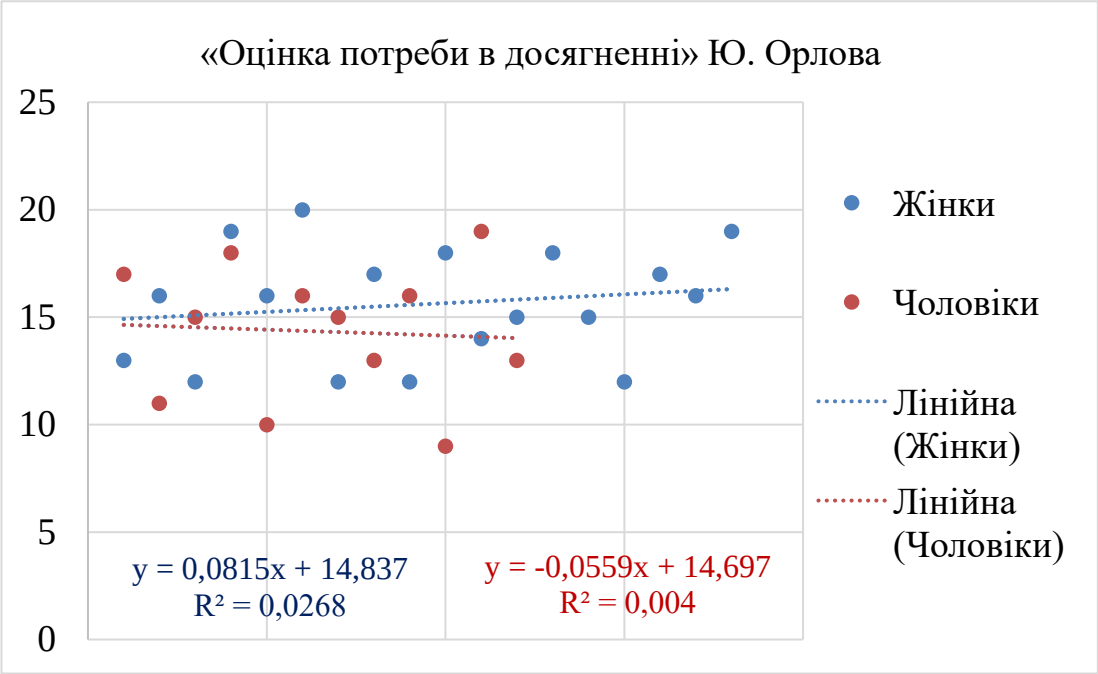

Рис.2.4. Результати за методикою «оцінки потреби в досягненняї» Ю. Орлова

«16–факторний особовий опитувальник» Р. Кеттелла

Опитувальник розглядає різні аспекти особистості на основі 16 факторів, що включають розумові здібності, емоційну стійкість, екстраверсію, сумлінність, прив'язаність до правил, тривожність, чутливість, практичність, незалежність, зрілість, інтуїцію, інтелектуальну складність, стійкість до стресу, домінантність, інтелектуальну простоту та інтереси.

У було застосовано «16–факторний особовий опитувальник» Р. Кеттелла для оцінки і вимірювання різних аспектів особистості психологів. За допомогою цього опитувальника було проведено аналіз і порівняння властивостей особистості учасників дослідження, зокрема їхніх розумових здібностей, емоційної стійкості, екстраверсії, сумлінності та інших факторів.

Використання «16–факторного особового опитувальника» Р. Кеттелла допомогло отримати уявлення про особистісні характеристики психологів, які працюють в установах виконання покарань, та з'ясувати, як ці властивості можуть впливати на їхню професійну діяльність.

Загальна інтерпретація результатів за методикою Р. Кеттела 16–факторної методики для жінок, які працюють в установах виконання покарань, наступна:

Жінки проявляють середні значення в позитивних факторах, таких як відвертість, незалежність, безпечність та богемність. Це може свідчити про те, що вони відкриті до нових досвідів, мають внутрішню мотивацію і впевненість у себе.

У той же час, вони також проявляють середні значення в негативних факторах, таких як замкнутість, обмежене мислення, нестійкість та податливість. Це може означати, що вони можуть бути більш консервативними, схильними до обмеженого мислення та емоційної нестійкості.

Загалом, ці результати вказують на те, що жінки–психологи, які працюють в установах виконання покарань, мають різноманітні індивідуально–психологічні властивості. Вони проявляють елементи відкритості, незалежності та безпечності, але також можуть мати обмежене мислення та емоційну нестійкість. Ці характеристики можуть впливати на їх професійну діяльність та сприйняття робочого оточення.

Загальна інтерпретація результатів за методикою Р. Кеттела 16– факторної методики для чоловіків, які працюють в установах виконання покарань, може бути наступною:

Чоловіки в цій вибірці проявляють вищі середні значення в позитивних факторах, таких як відвертість, розвинене мислення, емоційна стабільність та свідомість. Це може вказувати на їхню відкритість до нових досвідів, розумову гнучкість, стійкість емоційного стану та свідоме сприйняття світу навколо себе.

У той же час, вони також проявляють вищі середні значення в негативних факторах, таких як замкнутість, нестійкість, безпринципність та недолік самоконтролю. Це може вказувати на їхню склонність до замкненості,

нестійкості емоційного стану, відсутність моральних принципів та потребу в більшому самоконтролі.

Результати свідчать про те, що чоловіки–психологи, які працюють в установах виконання покарань, мають різноманітні індивідуально–психологічні властивості. Вони проявляють вищу відкритість, розумову гнучкість та стійкість емоційного стану, але також можуть мати певну склонність до замкненості та недолік самоконтролю. Ці характеристики можуть впливати на їх професійну діяльність та сприйняття робочого оточення. Загальні результати наведено на таблиці 2.2, результати по кожному респонденту наведені у додатку А та додатку Б., сирі бали у додатку В.

Таблиця 2.2

Результати дослідження за «16–факторним особовим опитувальником» Р. Кеттелла

Чинники	Жінки		Чоловіки		Чинники
A+ (Відвертість)	3,75	7,53	5,67	7,50	A– (Замкнутість)
B+ (Розвинене)	3,57	7,67	4,88	6,75	B– (обмежене мислення)
C+ (Емоційна стабільність)	2,40	8,00	5,25	7,22	C– (Нестійкість)
E+ (Незалежність)	3,88	6,62	4,50	6,57	E– (Податливість)
F+ (Безпечність)	3,63	6,46	4,33	6,00	F– (Заклопотаність)
G+ (Свідомість)	3,25	7,79	6,00	8,00	G– (Безпринципність)
H+ (Сміливість)	3,50	7,36	5,00	7,17	H– (Соромливість)
I+ (Чуттєвість)	3,50	7,54	4,83	7,50	I– (Твердість)
L+ (Підозрілість)	2,00	7,00	3,00	6,57	L– (Довірливість)
M+ (Богемність)	4,38	7,38	4,40	6,22	M– (Практичність)
N+ (Витонченість)	4,45	6,62	4,25	5,78	N– (Простота)
O+ (Схильність до відчуття провини)	4,09	7,27	3,80	6,14	O– (Спокійна самовпевненість)
Q1+ (Радикалізм)	2,67	7,15	4,17	6,63	Q1– (Консерватизм)
Q2+ (Самостійність)	3,00	7,67	2,83	6,33	Q2– (Залежність від групи)
Q3+ (Самоконтроль)	3,60	6,67	3,86	5,86	Q3– (Недолік самоконтролю)
Q4+ (Внутрішня напруженість)	2,71	7,58	4,29	7,33	Q4– (Розслабленість)

Результати методики показують, що як жінки, так і чоловіки, мають свої особистісні особливості, які можуть впливати на їхню професійну діяльність. Середні значення за чоловіками та жінками наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати дослідження за «16–факторним особовим опитувальником» Р. Кеттелла за середніми показниками вибірки

Чинники	Ср.	Ср.	Чинники
A+ (Відвертість)	4,71	7,51	A– (Замкнутість)
B+ (Розвинене)	4,22	7,21	B– (обмежене мислення)
C+ (Емоційна стабільність)	3,82	7,61	C– (Нестійкість)
E+ (Незалежність)	4,19	6,59	E– (Податливість)
F+ (Безпечність)	3,96	6,23	F– (Заклопотаність)
G+ (Свідомість)	4,62	7,89	G– (Безпринципність)
H+ (Сміливість)	4,25	7,26	H– (Соромливість)
I+ (Чуттєвість)	4,16	7,52	I– (Твердість)
L+ (Підозрілість)	2,50	6,78	L– (Довірливість)
M+ (Богемність)	4,39	6,80	M– (Практичність)
N+ (Витонченість)	4,35	6,20	N– (Простота)
O+ (Схильність до відчуття провини)	3,94	6,70	O– (Спокійна самовпевненість)
Q1+ (Радикалізм)	3,41	6,89	Q1– (Консерватизм)
Q2+ (Самостійність)	2,91	7,00	Q2– (Залежність від групи)
Q3+ (Самоконтроль)	3,73	6,26	Q3– (Недолік самоконтролю)
Q4+ (Внутрішня напруженість)	3,50	7,45	Q4– (Розслабленість)

Жінки та чоловіки можуть відрізнятися у рівні вираження окремих факторів, проте ці різниці потребують подальшого аналізу для зрозуміння їхнього значення в контексті роботи психологів в установах виконання покарань.

Особистісний опитувальник Г. Айзенка

За методикою Особистісний опитувальник Айзенка, результати для вибірки 30 осіб, що складається з психологів, які працюють в установах виконання покарань, результати наведено на табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Результати за «Особистісним опитувальником» Г. Айзенка

Жінки			Чоловіки		
Щирість	Нейротизм	Екстраверсія/ інтроверсія	Щирість	Нейротизм	Екстраверсія/ інтроверсія
2	7	17	2	6	12
4	4	12	3	10	17
2	11	9	1	12	11
3	9	16	2	7	15
2	12	13	3	6	17
3	3	11	4	5	10
5	4	14	2	8	14
2	10	17	1	9	20
3	8	12	2	11	11
2	12	17	3	7	15
1	4	11	3	8	16
2	8	16	2	8	14
4	10	18			
3	12	22			
2	8	17		–	
3	11	10			
2	6	19			
1	10	14			
43	**133**	**232**	**23**	**81**	**142**
2,55	**8,27**	**14,72**	**2,33**	**8,08**	**14,33**

Інтерпретація:

Жінки: З 18 жінок, що взяли участь у дослідженні, можна виділити такі категорії відсотково: Екстравертовані 44% (8 осіб). Інтровертовані 44% (8 осіб). Амбівертовані 11% (2 особи)

Чоловіки: З 12 чоловіків, що взяли участь у дослідженні, можна виділити такі категорії відсотково: Екстравертовані 58% (7 осіб). Інтровертовані 42% (5 осіб).

Загальна вибірка, яка складалась з 30 осіб, має наступні категорії відсотково: Екстравертовані 50% (15 осіб). Інтровертовані 43% (13 осіб). Амбівертовані 7% (2 особи)

Таким чином, виходячи з відсоткових значень, можна зробити висновок, що в цьому дослідженні:

Приблизно половина жінок та чоловіків проявляють риси екстраверсії.

Приблизно половина жінок та чоловіків проявляють риси інтроверсії.

Невелика частина жінок (11%) та загальна вибірка (7%) можуть бути віднесені до амбівертів, тобто мають як риси екстраверсії, так і інтроверсії.

Результати емпіричного дослідження індивідуально–психологічних властивостей психологів, які працюють в установах виконання покарань, показали наступне:

1. «Шкала самооцінки» (Ч. Спілбергера та Ю. Ханіна): Більшість психологів мають помірний рівень самооцінки, але ніхто не має високого рівня самооцінки. Багато психологів мають помірний рівень тривожності, але також є особи з високим і низьким рівнем тривожності.

2. «Оцінка потреби в досягненн»і (Ю. Орлов): Жінки, які працюють у пенітенціарних установах, мають виражену потребу в досягненні, що може позитивно впливати на їхню професійну ефективність. У чоловіків ця потреба менш виражена.

3. «16–факторний особовий опитувальник» (Р. Кеттелла): Жінки і чоловіки мають свої особистісні особливості. Жінки проявляють вищі середні значення у факторах, що вказують на відкритість до нового досвіду та внутрішню мотивацію. У чоловіків вищі середні значення спостерігаються у факторах, пов'язаних зі спрямованістю на успіх та емоційною стабільністю.

4. «Особистісний опитувальник» (Г. Айзенк): Приблизно половина психологів проявляють риси екстраверсії, інша половина – інтроверсії, а деякі можуть бути віднесені до амбівертів, що означає, що вони мають риси інтроверсії та екстраверсії.

2.3. Проблематика у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань

Проблематика у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань, потребує комплексного підходу та врахування всіх цих аспектів. Психологи повинні мати не лише професійні знання і

навички, але й готовність до роботи зі складними ситуаціями та виявленням емоційної стійкості і етичної зрілості у своїй професійній практиці.

Під професіоналізмом зазвичай розуміється особлива властивість людей систематично, ефективно і надійно виконувати складну (професійну) діяльність у різних умовах [9].

Проте робота співробітників кримінально–виконавчої системи не є механічною, статичною та спокійною, а характеризується високою емоційною напруженістю, творчим підходом до роботи з засудженими та сильними душевними переживаннями, які можуть вплинути на виконання ними своїх зобов'язань, оскільки така діяльність ще пов'язана і з загрозою життю та здоров'ю як самого співробітника, так і його сім'ї. Все це може призвести до абсолютно природної в цих умовах професійної деформації, а також професійної деструкції і, як наслідок, спричинити зниження працездатності, перешкоджати професійно–акмеологічному зростанню особистості [19].

Проблематика у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань, включає ряд основних аспектів, які можуть впливати на їхню роботу і вимагати спеціальної уваги [14;15]:

Психологічний стан клієнтів: Психологи, що працюють в установах виконання покарань, стикаються з клієнтами, які можуть мати серйозні психологічні проблеми. Це можуть бути особи з різними порушеннями особистості, психічними розладами, наслідками травм чи злочинної поведінки. Психологи повинні бути готові до роботи з цими складними ситуаціями та забезпечувати ефективну підтримку та лікування для своїх клієнтів.

Ризики безпеки: Робота в установах виконання покарань може бути пов'язана з певними ризиками безпеки. Психологи можуть стикатися з агресивною поведінкою, конфліктами та небезпекою для свого фізичного та психологічного благополуччя. Вони повинні бути готові до управління конфліктами та використовувати стратегії самозахисту, а також мати підтримку та ресурси для забезпечення своєї безпеки.

Етичні питання: Робота психолога в установах виконання покарань може породжувати складні етичні питання. Психологи повинні дотримуватися професійних стандартів та етичних принципів у роботі з клієнтами, забезпечувати конфіденційність, уникати конфлікту інтересів, а також брати до уваги особливості роботи з в'язнями та особами, що перебувають під наглядом.

Самоврядування та самозахист: Робота психолога в установах виконання покарань може бути виснажливою та емоційно напруженою. Психологи повинні мати навички самоврядування, ефективного стрес–менеджменту та самозахисту для забезпечення свого фізичного і психологічного благополуччя.

Командна співпраця: Психологи, що працюють в установах виконання покарань, часто працюють у команді з іншими професіоналами, такими як соціальні працівники, юристи, вихователі тощо. Важлива аспектом роботи є побудова співпраці, взаєморозуміння та ефективна комунікація з іншими членами команди.

Успішне протистояння дії цих чинників неможливе без психологічної стійкості та вміння співробітників швидко відновлюватися після стресу. В іншому випадку багато фахівців пенітенціарної системи, довго перебуваючи під впливом «кримінального середовища», не витримуючи постійно наростаючий психологічний тиск, змушені або ігнорувати реалізацію цілей покарання, або намагатися перевестися в інші установи або інші посади, а також докорінно змінювати свою професію [34].

У пенітенціарній психології, якій притаманна специфіка роботи з в'язнями та особами, що перебувають під наглядом, існує ряд найчастіших проблем, з якими стикаються психологи. Деякі з цих проблем можуть включати [46]:

Психологічні розлади в'язнів: В'язні можуть бути під впливом різних психологічних розладів, таких як депресія, тривожність, посттравматичний стресовий розлад, залежності тощо. Психологи повинні мати достатні знання

і навички для виявлення, оцінки та лікування цих розладів, а також забезпечувати психологічну підтримку для полегшення їхнього стану.

Соціальна реінтеграція: Психологи, що працюють у пенітенціарних установах, займаються не лише психологічним здоров'ям, але й підтримкою соціальної реінтеграції в'язнів після випуску. Це може включати підготовку до повернення у суспільство, пошук роботи, розвиток соціальних навичок та побудову позитивних стосунків з оточуючими.

Конфлікти та агресія: У пенітенціарному середовищі можуть виникати конфлікти між в'язнями, а також спроби агресії або насильства. Психологи повинні мати вміння виявляти та ефективно врегульовувати конфлікти, працювати з агресивною поведінкою та встановлювати позитивні комунікаційні стратегії для запобігання насильству.

Професійне вигорання: Робота в пенітенціарній системі може бути емоційно та фізично виснажливою для психологів. Довготривалий стрес, високий обсяг роботи та сприятливе середовище можуть призвести до професійного вигорання. Психологи повинні доглядати за своїм фізичним та емоційним благополуччям, забезпечувати підтримку колег та використовувати стратегії самозахисту.

Враховуючи ці проблеми, пенітенціарні психологи повинні мати широкі знання та навички у галузі психології, соціальної роботи та кримінальної юстиції, а також бути емоційно стійкими, ефективними комунікаторами та здатними до співпраці з різними сторонами, щоб забезпечити оптимальну підтримку та реабілітацію осіб, що перебувають у в'язниці.

Досліджень щодо проблеми емоційного вигоряння мало, і вони насамперед спрямовані саме на пошук рішень, за допомогою яких можна утилізувати причини емоційного вигоряння працівників пенітенціарної системи. Перш ніж говорити про ефективні способи боротьби з професійною деформацією фахівців, що призводить до емоційного вигоряння, необхідно розглянути причини, що призводять до останнього.

Основними причинами емоційного вигоряння є монотонність і відсутність різноманітності у професійній діяльності співробітника пенітенціарної системи, посилене тим, що необхідно постійно дотримуватись протоколу спілкування та поведінки з засудженими та з посадовими особами, що стримує емоції фахівця та змушує його психіку шукати захисні механізми виплеску емоцій. Якщо ж такий механізм не знайдено, то людина перебуває у пригніченому стані, що негативно позначається на її професійній діяльності та екстраполюється на інші життєві сфери. Якщо співробітник є носієм «гарячого» темпераменту і все–таки вихлюпує емоції на роботі, то це породжує інші проблеми [32].

Ще однією причиною емоційного вигоряння є рівень професійної підготовки, який може виражатися в шаблонних установках (таких як засуджена особа – не людина чи співробітник завжди має рацію та ін.). Це може призводити до вседозволеності, що виливається в надмірну агресивність до засуджених, також це можуть бути нерозвинені адаптаційні здібності, що, у свою чергу, не дозволить швидко знаходити спільну мову з колегами по роботі.

Нерідко зустрічається завищений рівень домагань самих співробітників, що призводить до неадекватного сприйняття адміністрації установ чи товаришів по службі, до конфліктів. Це можуть бути спотворені цінності, такі як бажання збагатитися або використовувати свою роботу для досягнення будь–яких корисливих цілей.

Співробітник пенітенціарної служби, який тільки починає свою професійну діяльність в установах і безпосередньо контактує з засудженими, може перебувати під впливом всіляких «байок» так званих бувалих товаришів по службі, які можуть спотворити правильне сприйняття процесів, що відбуваються, або налякати недосвідчених молодих фахівців, тим самим сформувати дефект., які можуть призвести до того, що співробітники перестануть якісно виконувати свої посадові обов'язки або ухвалять рішення поміняти роботу. Однак, якщо подивитися всі інформаційні матеріали, у

відкритому доступі немає статистичних даних про звільнених із системи за власним бажанням.

Необхідно звернути увагу на невисокі зарплати працівників кримінально–виконавчої системи. Звичайно, більшість громадян не віднесуть дану проблему до такої з тієї простої причини, що людина, яка обирає службу у даних органах, чудово розуміє обсяги матеріального забезпечення, які йому належать. І такий стан справ, з одного боку, не дозволяє віднести скромне фінансування до причин емоційного вигоряння, з іншого боку, за опитуваннями співробітників пенітенціарної служби, саме ця підстава є найпоширенішою та наймасштабнішою.

Необхідно також зазначити, що нерідко фахівці, зіштовхуючись із тими чи іншими проблемами, змушені звертатися за допомогою до вищих начальників і, на жаль, не завжди отримують відповіді на свої запити чи підтримку.

Перший напрямок, який зможе знизити ймовірність настання емоційного вигоряння, – це, безумовно, збільшення матеріального забезпечення працівників пенітенціарної системи. Вчені встановили, що коли працівники отримують зарплату, то це завжди викликає бурю позитивних емоцій, які є одним із найкращих способів профілактики вигоряння. Проте заробітна плата та її збільшення – це лише одна із сторін матеріального аспекту «лікування» психологічних проблем [19].

Необхідно звернути увагу на вирішення питань придбання на безоплатній або обмежено оплачуваній основі путівок до санаторіїв, пансіонатів та інших як відомчих, так і звичайних реабілітаційних установ, де співробітники пенітенціарної системи зможуть поправити своє психологічне здоров'я, набратися сил.

Іншим напрямком розв'язання зазначеної проблеми є своєчасна ротація кадрів у кримінально–виконавчій системі. Практика показує, що синдром емоційного вигоряння виникає у співробітників пенітенціарної служби, які пропрацювали у системі 10–15 років. У такому разі необхідно проявляти

пильну увагу до фахівця, що виражається в додатковій роботі з психологами, наданні відпусток, можливо, у присудженні різного роду нагород, що підніме «бойовий» дух і покращить результати професійної діяльності, тим самим знизивши ймовірність емоційного про вигоряння. У цей час можна організувати проходження курсів підвищення кваліфікації з виїздом за межі регіону.

Наступним напрямком цілком можна назвати повномасштабне впровадження системи так званого психодіагностичного моніторингу, який дозволить виявити психологічно вразливі місця працівників пенітенціарної системи та здійснити превентивні психолого–профілактичні заходи.

Для реалізації цього напряму необхідно торкнутися проблеми емоційного вигоряння психологів установ кримінально–виконавчої системи щодо психологічної профілактики та розвитку потенціалу особистості, спрямованого подолання перешкод у виконанні своїх обов'язків.

Зокрема, у психологів у пенітенціарних установах через великий «клієнтопоток» може сформуватися байдужість до ув'язнених, оскільки постійно вирішувати проблеми засуджених стає дуже важко у психологічному сенсі, і таким чином формується деперсоналізація, яка, у свою чергу, знижує ефективність діяльності [34].

Ще одним напрямом боротьби з емоційним вигорянням є навчання у освітніх організаціях. Проблема вибору професії і сам процес навчання. Так, чимала кількість абітурієнтів вступає до професійних навчальних закладів із соціально нав'язаних шаблонів, таких як тиск родичів, бажання отримати відстрочку від армії чи статус, пов'язаний із потенційною службою у силових структурах, так і не розібравшись у тонкощах свого вибору.

Нерідко з'ясовується, що все вищезгадане абсолютно не потрібно абітурієнту і питання емоційного вигоряння виникнуть неминуче, говорити про методи профілактики в такому разі не доводиться.

Те саме стосується й особливостей навчання, коли той, хто навчається, має гостре бажання пізнавати теоретичні тонкощі і деталі обраної майбутньої професії, але до кінця не оцінює істинності.

Для вирішення питання вибору професійної діяльності вкрай необхідно на стадії вступу до відомчих вузів здійснювати комплексну діагностику мотиваційної діяльності абітурієнтів. Паралельно з цим необхідно проводити комплексну профорієнтаційну роботу, значення якої важко переоцінити.

Висновки до розділу 2

Емпіричне дослідження проводилось на базі п’яти установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, а саме: . У експерименті взяли участь 30 психологів, віком від 25 до 51 року, 18 жінок та 12 чоловіків. Дослідження проходило у три етапи. У ході проведення дослідно–експериментальної роботи використано психодіагностичні методики, орієнтовані на виявлення індивідуально–психологічних властивостей.

У результаті емпіричного дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості психологів, які працюють в установах виконання покарань, були зроблені наступні висновки. Аналізуючи дані, отримані відповідями на анкетування, підтверджено, що психологи вбачають досягнення професійної майстерності як один із змістовних аспектів свого життєвого плану.

Виявлено, що психологи проявляють внутрішню цільову мотивацію у своїй професійній діяльності, хоча у них спостерігаються депресивні настрої, низька самооцінка та часті почуття тривоги.

За допомогою тесту «Шкала самооцінки» Ч. Спілбергера та Ю. Ханіна було встановлено, що в досліджуваній групі психологів 8 осіб мали низький рівень самооцінки, отримавши бали від 30 до 44, а 22 особи мали помірний рівень самооцінки. Ніхто з психологів не мав високого рівня самооцінки (45 і більше балів).

Також було проведено оцінку ситуативної тривожності та особистісної тривожності у респондентів. За результатами, 4 особи мали високий рівень ситуативної тривожності, 17 осіб мали помірний рівень, а 9 осіб мали низький рівень. Щодо особистісної тривожності, 18 осіб мали помірний рівень, а 12 осіб мали низький рівень.

Використовуючи методику «Оцінка потреби в досягненні» Ю. Орлова, було встановлено, що серед жінок у досліджуваній групі була виражена потреба в досягненні, оскільки 290 відповідей з 23 тверджень були позитивними. У чоловіків було зареєстровано менш виражену потребу в досягненні, оскільки тільки 182 відповіді були позитивними. Це свідчить про те, що жінки можуть бути більш мотивовані до досягнення успіху у своїй професійній діяльності, що може впливати на їхню продуктивність та розвиток у цій галузі.

За результатами 16–факторного особового опитувальника Р. Кеттелла, виявлено, що жінки проявляють середні значення в позитивних факторах, таких як відвертість, незалежність, безпечність та богемність. Це свідчить про їх відкритість до нового досвіду, внутрішню мотивацію і впевненість у собі. З іншого боку, чоловіки виявили вищі середні значення в позитивних факторах, таких як відвертість, розвинене мислення, емоційна стабільність та свідомість. Результати «16–факторного особового опитувальника» Р. Кеттелла свідчать про наявність особистісних особливостей як у жінок, так і у чоловіків, які можуть мати вплив на їх професійну діяльність.

Застосовуючи «Особистісний опитувальник» Г. Айзенка, було встановлено, що приблизно половина жінок та чоловіків проявляють риси екстраверсії, приблизно половина – інтроверсії, а невелика частина жінок та загальна вибірка можуть бути віднесені до амбівертів, тобто мають як риси екстраверсії, так і інтроверсії.

Загальний висновок з усіх отриманих результатів полягає у тому, що психологи, які працюють у сфері виконання покарань, мають свої особистісні особливості, які можуть впливати на їхню професійну діяльність. Жінки

можуть більше цінувати досягнення та проявляти виражену потребу в досягненні, що може позитивно впливати на їхню продуктивність. У той же час, виявлені депресивні настрої, низька самооцінка та часті почуття тривоги можуть ставити психологів у складні умови та потребувати додаткової підтримки та розвитку.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ

3.1. Методичні рекомендації щодо покращення емоційного фону психологів, що працюють в установах виконання покарань

Психологічне благополуччя має справу з почуттями людей про повсякденний досвід у життєдіяльності. Таке відчуття може змінюватись від негативних психічних станів та психологічних навантажень, такі як тривога, депресія, фрустрація, емоційне виснаження, незадоволеність, невдоволення у стан, який було визначено як позитивне психічне здоров'я.

Рекомендації щодо покращення емоційного фону психологів, що працюють в установах виконання покарань, вимагає уважного аналізу особливостей їхньої професійної діяльності та специфіки роботи зі злочинцями. Основними цілями таких рекомендацій є забезпечення емоційного благополуччя психологів, зменшення професійного вигорання та покращення якості надання психологічної підтримки злочинцям. Нижче наведено кілька методичних рекомендацій для досягнення цих цілей:

1. Самопізнання та самозахист: Психологи повинні активно працювати над своїм самопізнанням і розвивати навички самозахисту. Це може включати практику особистісного розвитку, рефлексію своїх емоційних реакцій та здорові стратегії управління власними емоціями.

2. Створення підтримуючого колективу: Важливо сприяти створенню підтримуючого професійного середовища, де психологи можуть обмінюватися досвідом, отримувати підтримку одне від одного та отримувати регулярну професійну супервізію.

3. Розвиток стресостійкості: Психологи повинні навчитися ефективно управляти стресом та розвивати стресостійкість. Це може включати використання технік релаксації, медитації, фізичної активності та здорового способу життя.

4. Самообмеження та границі: Важливо навчитися встановлювати границі у взаєминах зі злочинцями, щоб запобігти виснаженню та втраті особистісної ідентичності. Психологи повинні розвивати навички визначення меж між професійними та особистими сферами життя.

5. Професійна підтримка та навчання: Забезпечення регулярної професійної підтримки та навчання є важливим для психологів, що працюють зі злочинцями. Це може включати участь у професійних конференціях, семінарах, навчальних курсах та отримання супервізії з досвідченим спеціалістом.

6. Збереження інтересу до роботи: Важливо підтримувати інтерес до професійної діяльності шляхом розвитку нових навичок, участі в проектах, дослідженнях та впровадженні інноваційних методик роботи.

7. Позитивне спрямування: Психологи повинні розвивати позитивне спрямування та використовувати позитивну підсилюючу зворотну зв'язок від своїх колег та клієнтів. Це допоможе підтримувати мотивацію та покращувати емоційний фон.

7. Саморефлексія та професійний розвиток: Важливо систематично проводити саморефлексію та оцінку своєї професійної діяльності. Це може включати регулярне оновлення знань та навичок, вивчення наукової літератури та участь у фахових дебатах.

Методичні рекомендації мають на меті створення підтримуючого та ефективного професійного середовища для психологів, що працюють в установах виконання покарань. Вони спрямовані на збереження емоційного благополуччя психологів, зменшення впливу професійного вигорання та підвищення якості їхньої психологічної підтримки злочинцям.

Показники психологічного благополуччя мають об'єктивний і суб'єктивний компоненти. Об'єктивні компоненти стосуються проблем, які зазвичай відомі під терміном «рівень життя». Однак індивідуальне задоволення або щастя від об'єктивної реальності залежить не тільки від доступу до товарів та послуг, які доступні суспільству, а й від його очікувань

та реальності, що сприймається. Це суб'єктивний компонент, який пов'язує поняття життя із психологічним благополуччям.

У західній практиці позитивне зрушення у цьому напрямі відбулося завдяки об'єднанню професійних органів та благодійних організацій у галузі психічного здоров'я для узгодження Нової Савойської декларації. У декларації затверджується декларація про загальний доступом до психологічної терапії, що закладено у основі психічного здоров'я.

Цінність співчуття важлива на всіх рівнях охорони здоров'я: структурному, міжособистісному та внутрішньоособистісному. Проте, щоб забезпечити це, необхідно систематично знижувати бар'єри для звернення за допомогою при депресії та стресі серед фахівців–психологів, з тим же пріоритетом, який спостерігається щодо стигматизованого ставлення до пацієнтів.

Професійне вигоряння як синдром, що розвивається на тлі хронічного стресу і веде до виснаження емоційно–особистісних та енергетичних ресурсів працюючої людини, характерний для людей, які працюють у комунікативній, соціальній та медичній сферах.

Шляхи вирішення проблемних питань психологів, що працюють в установах виконання покарань, включають наступні рекомендації:

1. Розвиток самопізнання: Психологи повинні активно займатися самопізнанням і відпрацьовуванням своїх власних емоційних реакцій та психологічних переживань, пов'язаних з роботою в таких установах. Це може включати самоаналіз, рефлексію та звернення до професійних психологів для отримання підтримки.

2. Забезпечення регулярного відпочинку: Психологи повинні приділяти належну увагу своєму власному відпочинку та відновленню енергії. Важливо створити баланс між робочими обов'язками та особистим життям, а також займатися регулярною фізичною активністю, медитацією чи іншими методами релаксації.

3. Розвиток комунікаційних навичок: Посилення комунікаційних навичок може допомогти психологам ефективніше взаємодіяти зі злочинцями та іншими працівниками установи. Це може включати навчання навичкам активного слухання, емпатії та вмінню виражати свої думки і почуття конструктивно та поважно.

4. Забезпечення супроводу та консультацій: Психологи повинні мати можливість звертатися до спеціалізованих консультантів або отримувати супровід у вирішенні проблемних ситуацій, з якими вони зіштовхуються у своїй роботі. Це може бути внутрішній чи зовнішній психолог, який надає підтримку, консультує та допомагає знайти ефективні шляхи вирішення проблем.

5. Розвиток технік стресового менеджменту: Важливо вчитися ефективно керувати стресом, зокрема шляхом використання технік релаксації, дихальних вправ, практик медитації або йоги. Ці методи можуть допомогти психологам знизити рівень напруження та покращити емоційний фон.

6. Професійний розвиток і навчання: Психологи мають постійно вдосконалювати свої професійні навички та знання. Участь у тренінгах, семінарах, конференціях та інших формах професійного розвитку може допомогти розширити компетенції психологів та покращити їхню ефективність у роботі зі злочинцями.

7. Підтримка колег: Спілкування з колегами, обмін досвідом та підтримка одне одного можуть бути важливими факторами у роботі психологів. Важливо створити сприятливу та підтримуючу робочу атмосферу, де психологи можуть ділитися своїми думками, враженнями та знайти підтримку у важких ситуаціях.

Рекомендації спрямовані на забезпечення психологів, що працюють в установах виконання покарань, ефективними стратегіями вирішення проблемних питань та поліпшення їх емоційного стану. Впровадження цих практик може сприяти збереженню їхньої психологічної стійкості,

покращенню робочого процесу та підвищенню якості допомоги, наданої злочинцям у процесі реабілітації та виконання покарання.

Отже, якщо психологічний добробут на робочому місці є «обов'язковим», яку роль мають відігравати психологічні інструменти допомоги у цьому відновленому прагненні покращити добробут персоналу. Ключовим напрямом психологічної терапії є підвищення психологічного благополуччя поряд із покращенням показників здоров'я. В останні роки психологічні служби пережили серйозне структурне та культурне зрушення. Доступ до доказової терапії відіграє ключову роль у поліпшенні психічного благополуччя фахівців професій, що допомагають. Стрес і депресія є ключовими факторами поганого самопочуття персоналу, при цьому більше третини співробітників повідомляють про стрес, пов'язаний із роботою.

Ідея полягає в тому, щоб закликати психологів та інших фахівців у галузі прикладної психології прийняти активну позицію на місцях та запропонувати власним організаціям почати серйозно ставитись до психологічного благополуччя своїх співробітників.

Поліпшення психологічного благополуччя фахівців приносить користь як окремим співробітникам, так і пацієнтам, так і організації в цілому. Психологічне благополуччя є ключовим аспектом загального благополуччя та пов'язане з фізичним здоров'ям, довшим життям та більшим щастям для окремих співробітників. Зниження рівня психосоціального ризику на робочих місцях та контроль стресу, пов'язаного з роботою, має важливе значення, але застосування підходу до зниження ризику для психологічного благополуччя не максимізує вигоди для організації чи її співробітників. Позитивний підхід до психологічного благополуччя передбачає ініціативний розвиток позитивного добробуту, а чи не лише контроль ризику.

Важливість психологічного благополуччя на роботі зросла останні два десятиліття. Результати досліджень, присвячених ролі праці та психологічного благополуччя фахівців, які допомагають й, дозволили зробити ряд важливих висновків:

1. Існують взаємозв'язки між рівнем психологічного благополуччя фахівців, які допомагають професій та результатами діяльності організації, такими як продуктивність.

2. Праця важлива і корисна для людей: доступ до праці та її збереження покращують загальний стан здоров'я населення. Хороша робота відкриває можливості для зміцнення індивідуального здоров'я та психологічного благополуччя. Робота може вплинути на здоров'я та психологічний добробут.

3. За певних обставин, наприклад, коли робота погано спроектована або погано керується, вона може негативно впливати на психологічний добробут.

4. Знання факторів робочого місця, які впливають на психологічний добробут, та у багатьох відношеннях забезпечення того, щоб вони були позитивними є ключем до високого рівня психологічного благополуччя фахівців.

Реабілітація хворих – одна з найактуальніших та найскладніших проблем медицини, охорони здоров'я та соціальної допомоги, де працюють клінічні психологи. Пояснюється це насамперед великою кількістю захворювань із вкрай тяжкими наслідками, що призводять до інвалідності.

Розвиток позитивного психологічного благополуччя на роботі – це питання для всіх працівників та для роботодавців. Поліпшення психологічного благополуччя людей на роботі принесе дивіденди як окремим людям з погляду щасливішого життя, і роботодавцям з погляду вигідних результатів бізнесу. Розвиток та підтримання позитивного психологічного благополуччя – це відповідальність багатьох людей, у тому числі фахівців у галузі охорони праці, людських ресурсів, здоров'я та безпеки лідерів та керівників організацій та самих співробітників.

Професійні психологи мають унікальний досвід і здатність зробити свій внесок. Не існує єдиного підходу, який має бути прийнятий для поліпшення психологічного благополуччя в організації, але дає уявлення про ключові аспекти.

1. З досліджень та звітів випливає, що управління та лідерство мають великий вплив на психологічний добробут людей в організації. Зважаючи на це, зрозуміло, що керівництво вищого рівня організації може розуміти економічне обґрунтування для покращення психологічного благополуччя та забезпечити їх підтримку та відданість.

2. Оцінка поточного рівня психологічного благополуччя у всій організації є попередньою умовою, перш ніж приймати рішення щодо конкретних втручань. Існує багато способів отримання чіткої картини рівнів психологічного благополуччя у межах організації, включаючи використання загально–організаційного обстеження та групи для тематичного опитування.

3. Перш ніж вкладати кошти в будь–яку програму позитивного психологічного благополуччя, корисно мати чітке уявлення про очікувані переваги (наприклад, зниження відсутності на роботі через хворобу, підвищення ефективності). Це дозволяє оцінювати вплив будь–яких заходів. Для належної оцінки втручання важливо також визначити практичні та обґрунтовані показники вимірювання очікуваних переваг, щоб можна було провести базову та подальшу оцінки.

4. Можна розробити план дій. У широкому значенні заходи, які можуть бути вжиті для підвищення психологічного благополуччя, можуть бути згруповані у три загальні категорії: початкові; вторинні та третинні. Заходи на первинному рівні спрямовані на усунення основних факторів психологічного неблагополуччя, наприклад погано спланованої роботи, неефективних оцінок та процесів розвитку, неадекватного внутрішнього робочого потоку або невідповідних графіків роботи.

5. Протягом кожної програми важливо забезпечити ефективне та ретельне спілкування, консультації та участь в організації. Важливо також забезпечити, щоб вже на ранніх етапах були відповідні фахівці для оцінки та розуміння нинішнього рівня психологічного благополуччя, а також розробки та здійснення відповідних заходів. Часто здійснення планів дій щодо підвищення добробуту передбачає співробітництво у різних функціональних

галузях організації, наприклад, у галузі гігієни праці, людських ресурсів та охорони здоров'я та безпеки.

Роль професійних психологів у підвищенні психологічного благополуччя на робочому місці має важливе значення. Професійні психологи мають особливі переваги у сфері психологічного благополуччя, та його наукова підготовка разом із практичної спрямованістю робить їх добре підходящими підтримки організації бажанням реалізувати переваги, які може принести високий рівень психологічного благополуччя. Досвід у професійній психології може бути в наявності в самій організації або має сенс залучити зовнішню підтримку та досвід у цій галузі.

Таким чином, професійні психологи мають унікальні можливості для участі в програмах, спрямованих на підвищення психологічного благополуччя на роботі. Нижче наводяться деякі вказівки на те, як професійні психологи можуть допомогти поліпшити психологічний добробут на робочому місці.

Розробка та здійснення заходів:

1. Проектування психологічно здорового, продуктивного та корисного робочого середовища.

2. Вимірювання рівня психологічного добробуту та оцінка факторів, що впливають на роботу.

3. Консультування з питань, пов'язаних із психологією управління змінами на робочому місці, щоб зміни могли відбуватися ефективно.

4. Розробка та проведення навчання, яке допомагає підвищити стійкість людей та їх здатність справлятися з важкою роботою.

5. Допомога організаціям у досягненні хорошої відповідності між людиною та роботою за допомогою ефективної оцінки та відбору.

Підтримка керівництва:

1. Роз'яснення економічного обґрунтування та сприяння розвитку організаційної культури.

2. Надання допомоги менеджерам у розробці стилів управління, які балансують акцент на ефективне виконання роботи та психологічний добробут для забезпечення сталого рівня високої продуктивності.

3. Надання підтримки та консультацій керівникам та колегам, коли людина була поза роботою через погане здоров'я або з діагнозом інвалідності чи стану здоров'я та повертається на роботу.

4. Надання допомоги ефективно та чуйно вирішувати такі питання, як прогули та присутність на робочому місці в період хвороби та пов'язані зі стресом хвороби.

5. Вирішення конфліктів та підтримка людей та організацій, які перебувають під тиском, можливо, через формування навичок колективної роботи чи управлінську підтримку.

Підтримка фізичних осіб:

1. Допомагати людям показувати себе у кращому вигляді.

2. Консультування людей за складних обставин, чи це джерело тиску від роботи або ззовні роботи.

3. Забезпечення реабілітації та повернення до роботи консультування та підтримка, особливо коли люди повертаються до роботи на поетапній основі.

Біопсихосоціальна модель відбиває переконання у цьому, що біологічні, психологічні та соціальні чинники взаємодіють взаємозалежним чи системним чином підтримки здоров'я чи виникнення хвороби. Цей підхід став універсальним і був схвалений і прийнятий Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я [20].

Все це робить просування і моніторинг етики у професіях, що допомагають, можливою, але складною справою. Хоча є конкретні практики, що рекомендують розвиток духовних, психологічних та моральних здібностей, деякі з найважливіших детермінантів поведінки не відразу доступні. Щоб стати висококласним професіоналом, що допомагає, потрібне сильне бажання зробити це і готовність зробити те, що необхідно, щоб

розвинутися в таку людину, яка може виявляти любов і співчуття. Людина не може стати безкорисливими та уважними просто вирішивши дотримуватися моральних правил. Це вимагає від професіонала як вирощування у собі чесноти, і трансформації самосвідомості.

3.2. Програма оптимізації психологічної роботи із засудженими

Кримінально–виконавча політика спрямовано гуманізацію виконання покарання. Її завдання – зміна концепції виправної установи, її перетворення на ефективну реабілітаційну систему, націлену на ресоціалізацію особи засуджених, профілактику вчинених ними правопорушень. У зв'язку з цим удосконалення виховної, соціальної та психологічної роботи, що проводиться у виправних установах, є завданням першорядної важливості.

Проведене нами дослідження дозволило виявити низку проблем, що є у практиці виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими, а також намітити шляхи подальшого вдосконалення цього напряму діяльності виправних установ. Так, система нормативно–правового регулювання виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими потребує додаткової оцінки та коригування.

Програма оптимізації психологічної роботи із засудженими в установах виконання покарань має на меті покращення ефективності та результативності психологічного супроводу засуджених, а також забезпечення психологічного благополуччя та професійної стійкості самого психолога. З огляду на тему дослідження, програма базується на врахуванні особливостей та потреб цільової групи психологів:

1. Підвищення самоосвіти та професійного розвитку: програма передбачає постійне професійне самовдосконалення психологів. Це включає участь у спеціалізованих тренінгах, семінарах та конференціях з питань психології засуджених та покарань. Також рекомендується вивчення літератури, наукових досліджень та інших джерел, що допоможуть розширити знання та уявлення про психологічну роботу з цільовою групою.

2. Розвиток емпатії та міжособистісних навичок: у програмі передбачаються тренування та тренінги, спрямовані на розвиток емпатії, спілкувальних та міжособистісних навичок психологів. Це допоможе засудженим відчувати підтримку, зрозуміння та довіру з боку психолога, що сприятиме покращенню взаєморозуміння та співпраці.

3. Використання індивідуальних підходів: програма підтримує використання індивідуальних підходів до роботи засудженими, враховуючи їхні особливості, потреби та цілі. Психологи отримують рекомендації та інструменти для проведення індивідуально орієнтованих психологічних сесій, які допоможуть засудженим у вирішенні особистісних проблем та досягненні позитивних змін.

4. Розробка та використання ефективних методик: програма пропонує розробку та використання спеціалізованих психологічних методик, які сприяють вирішенню проблемних питань засуджених. Ці методики можуть включати когнітивно–поведінкові техніки, тренування з розвитку соціальних навичок, програми психологічної підтримки та інші інтервенційні стратегії.

5. Створення підтримуючого робочого середовища: програма рекомендує створення сприятливого робочого середовища для психологів, що працюють засудженими. Це може включати регулярні зустрічі з колегами для обговорення труднощів та обміну досвідом, психологічну підтримку від адміністрації, а також можливість участі в супервізії та консультаціях для підтримки психологічної стійкості та саморефлексії.

6. Оцінка та перегляд програми: програма передбачає регулярну оцінку та перегляд її ефективності. Це дозволяє здійснювати корекції та адаптації з метою максимальної відповідності потребам психологів та засуджених. Оцінка може включати збір зворотного зв'язку від психологів та засуджених, аналіз результатів психологічних сесій, а також спостереження за психологічною динамікою і змінами у поведінці засуджених.

Програма оптимізації психологічної роботи із засудженими в установах виконання покарань спрямована на забезпечення якісного

психологічного супроводу, розвиток психологічної компетентності та саморефлексії психологів, а також покращення реабілітації та соціалізації засуджених.

Реалізація цієї програми може сприяти створенню позитивної психологічної атмосфери, забезпеченню безпеки та ефективності роботи психологів, а також підвищенню шансів успішної реінтеграції засуджених у суспільство.

Аналізуючи дані пропозиції, хотілося б відзначити, що наразі питання проведення психологічної роботи з засудженими у правовому відношенні практично не врегульовані. Відсутні будь–які стандарти та правила надання психологічної допомоги у пенітенціарній сфері, затверджені переліки сертифікованих психокорекційних методик, адаптованих та дозволених до використання у кримінально–виконавчій системі. У зв'язку з цим вважаємо, що вести мову про законодавче закріплення психологічної роботи як засобу виправлення можливо лише за умови вирішення названих питань.

Враховуючи активний розвиток психотерапевтичного (клінічного) напряму психологічної роботи, доцільним є також розглянути питання про запровадження інституту обов'язкової сертифікації діяльності пенітенціарних психологів, що дозволить підвищити якість психологічної допомоги, що надається засудженим, виключити можливість заподіяння шкоди їх психічному здоров'ю.

Також пропонується переробити норми кримінально–виконавчого законодавства, що регламентують систему стимулювання засуджених до законослухняної, соціально активної та соціально відповідальної поведінки. Зміни повинні торкнутися змісту самої системи (з урахуванням розширення можливостей для послідовного переходу від закритих до більш відкритих умов відбування покарання), так і питань її функціонування (наприклад, критерії, порядок та суб'єкти оцінки засуджених). Дані зміни вимагатимуть попереднього психолого–педагогічного та кримінологічного обґрунтування, вивчення вітчизняного та зарубіжного пенітенціарного досвіду.

Серед найбільш актуальних заходів щодо вдосконалення соціальної, виховної та психологічної роботи у кримінально–виконавчій системі респонденти також виділили такі:

– встановлення оптимального балансу між психолого–педагогічним та іншими напрямками роботи залежно від виду виправної установи;

– підвищення психолого–педагогічної компетентності співробітників, які реалізують свої функції у безпосередньому контакті з засудженими;

– удосконалення програмних та технічних засобів автоматизації виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими (засоби професійної взаємодії, автоматизовані робочі місця, спеціальні програми) за одночасної оптимізації документообігу та системи звітності;

– удосконалення науково–методичного забезпечення виховної, соціальної та психологічної роботи у кримінально–виконавчій системі;

– розробка та впровадження єдиної педагогічної концепції виконання покарання у вигляді позбавлення волі, що визначає базові засади та підходи до здійснення педагогічного впливу на засуджених та формування у виправній установі реабілітуючого соціального середовища;

– вдосконалення правових та організаційних основ взаємодії підрозділів кримінально–виконавчої системи з державними та муніципальними органами та установами, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями.

Окремо слід сказати про розвиток психотерапевтичного спрямування діяльності пенітенціарних психологів. Аналіз наукової літератури та кримінально–виконавчої практики свідчить про наявність великого досвіду застосування психотерапевтичних методик у роботі психолога із засудженими.

Розвиток психотерапевтичного напряму в практиці виправних установ можливий як за допомогою додаткової психотерапевтичної підготовки пенітенціарних психологів, так і за рахунок збільшення штатної чисельності медичних працівників психотерапевтичного профілю (лікарі–психіатри та

лікарі–психотерапевти). Пенітенціарних психологів насамперед необхідно навчати психотерапевтичним програмам (методикам) роботи з засудженими, схильними до суїцидальної поведінки, прояву агресії, які страждають на наркотичну залежність, засуджені за злочини сексуального характеру.

Особливе значення має вдосконалення науково–методичного забезпечення виховної, соціальної та психологічної роботи у кримінально–виконавчій системі.

Серед найбільш значних заходів опитані респонденти вказали:

1) створення централізованих банків даних вітчизняного пенітенціарного досвіду, результатів науково–дослідних робіт та психологічних досліджень, рекомендованих до використання, з можливістю доступу з робочих місць;

2) розробку наукових рекомендацій для практичних працівників з різних аспектів організації виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими та особовим складом;

3) участь представників науково–дослідних та освітніх організацій у проведенні занять у рамках службової підготовки практичних співробітників;

4) проведення конкурсів кращих практик (досвіду) у сфері вдосконалення виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими (поряд із конкурсами професійної майстерності пенітенціарних психологів і начальників відділень, що проводяться щорічно).

Крім того, наголошується на необхідності підвищення якості існуючих програм психолого–педагогічної роботи з засудженими.

Проведене дослідження дозволяє говорити про зростання, що зросло в останні роки на рівні науково–методичного забезпечення діяльності установ та органів кримінально–виконавчої системи. Збільшилася кількість наукових досліджень, що проводяться з проблем удосконалення виховної, соціальної та психологічної роботи в пенітенціарній сфері, наукових розробок прикладного характеру, що направляються до виправних установ.

Найбільш затребуваними, на думку практичних співробітників, нині є науково–методичні розробки:

– з профілактики психологічного стресу та професійного вигоряння працівників кримінально–виконавчої системи;

– методичного забезпечення психотерапевтичного напряму роботи пенітенціарного психолога;

– психологічної корекції ціннісно–смислової сфери засуджених;

– організації професійної взаємодії суб'єктів процесу виправлення та ресоціалізації засуджених до позбавлення волі;

– психолого–педагогічну дію на засуджених, які мають екстремістські установки;

– технологічного забезпечення соціальної роботи з різними категоріями засуджених до позбавлення волі;

– психолого–педагогічному супроводу правової соціалізації засуджених.

Ефективність виконання кримінального покарання як позбавлення волі багато в чому залежить від рівня професійної підготовки персоналу. У сучасних умовах, коли відзначаються погіршення криміногенного складу засуджених, зростання чисельності педагогічно занедбаних засуджених та осіб, які мають психічні розлади, очевидна необхідність для співробітника бути готовим діяти в нестійких умовах, що швидко змінюються, пов'язаних з дією екстремальних, психотравмуючих факторів. У зв'язку з цим велике значення має надаватися підвищенню психолого–педагогічної компетентності персоналу виправних установ, навчанню навичок безконфліктного спілкування із засудженими, протидії їх негативному впливу.

Проведене дослідження показало, що серед заходів, які необхідно реалізувати з метою вдосконалення професійної підготовки кадрів психолого–педагогічного профілю, практичні співробітники віддають пріоритет:

– навчання пенітенціарних психологів за напрямом клінічної психології та питань застосування психотерапевтичних методик роботи з засудженими;

– проходження комплексної психолого–педагогічної підготовки всіма співробітниками, які реалізують свої функції у безпосередньому контакті з засудженими;

– подальшого розширення переліку програм підвищення кваліфікації для працівників психолого–педагогічного профілю.

Крім безпосереднього профілактичного впливу на осіб, які дотримуються злочинних традицій і звичаїв, профілактична робота органів соціальної ізоляції повинна бути спрямована на:

а) подолання (усунення) злочинних традицій та звичаїв, заміну їх іншими (позитивними) настановами;

б) виявлення осіб, які дотримуються злочинних традицій і звичаїв;

в) мікросередовище, що оточує осіб, які дотримуються злочинних традицій і звичаїв;

г) розкриття та розслідування злочинів, що замишляються, готуються та вчинені особами, які опинилися під впливом злочинців, які дотримуються злочинних традицій і звичаїв;

д) антигромадська поведінка осіб, які опинилися під впливом злочинців, які дотримуються кримінальних традицій і звичаїв.

Профілактична робота з особами, які дотримуються злочинних традицій та звичаїв, включає наступні напрямки: виявлення таких осіб; постановка на облік; проведення інтенсивної індивідуальної профілактики із нею.

Успішна реалізація профілактичних заходів за вказаними напрямками покликана забезпечити головним чином нейтралізацію криміногенного впливу злочинних традицій та звичаїв. Це має відбутися, по–перше, за рахунок зниження кримінальної активності носіїв злочинних традицій та звичаїв (що досягається до певної міри реалізацією принципу невідворотності покарання

за скоєні злочини); по–друге, за рахунок значного звуження та, в результаті усунення об'єкта такого впливу за допомогою ранньої профілактики різних форм антигромадської поведінки. У цьому випадку передбачається не допустити переростання епізодичного антигромадського поведінки у стійкий злочинний спосіб життя, пов'язаний з необхідністю активного дотримання злочинних традицій та звичаїв.

При організації запобіжної роботи необхідно розвінчувати винятковість неформальних норм тюремної субкультури, загострювати увагу на тому, що вони є лише потворним відображенням вкрай егоїстичної та антигуманної ідеології, тим самим розкривати їхню антисоціальну та паразитичну сутність.

Психокорекційна програма допомоги засудженим, які мають обмеження щодо здоров'я, складається з шести етапів: подолання комунікативних бар'єрів, активізація психічних функцій, охорона психічного здоров'я, гармонізація емоційної сфери, переосмислення життєвих цінностей та опрацювання злочину. У кожному блоці передбачено по шість практичних занять, тривалістю не більше півтори години. Подолання комунікативних бар'єрів спрямоване на встановлення гармонійних відносин із соціальним оточенням, розширення можливості соціальної комунікації та соціальної активності інвалідів.

Висновки до розділу 3

Цінність співчуття важлива на всіх рівнях охорони здоров'я: структурному, міжособистісному та внутрішньоособистісному. Проте, щоб забезпечити це, необхідно систематично знижувати бар'єри для звернення за допомогою при депресії та стресі серед фахівців–психологів, з тим же пріоритетом, який спостерігається щодо стигматизуючого ставлення до пацієнтів. Тиск на психологічний добробут може виникати через відсутність гарантій зайнятості, невизначеності щодо бюджетів та фінансових умов,

необхідність працювати в умовах обмежених ресурсів, брак персоналу через фінансові обмеження та багато інших причин. На цьому тлі очевидна необхідність стійкості та важливість позитивного психологічного благополуччя, особливо з урахуванням встановленої важливості психологічного благополуччя для індивідуального здоров'я та організаційного успіху.

Проведене дослідження дозволило виявити низку проблем, що є у практиці виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими, а також намітити шляхи подальшого вдосконалення цього напряму діяльності виправних установ. Так, система нормативно–правового регулювання виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими потребує додаткової оцінки та коригування.

Основні цілі індивідуальної психо–консультаційної та корекціційної роботи з засудженими, які мають обмеження щодо здоров'я, спрямовані на опрацювання їх особистих проблем з урахуванням набутого або вродженого захворювання, а також підготовку засуджених до звільнення, підвищення адаптаційних здібностей у законослухняному суспільстві, зниження ризику рецидиву. Соціально–психологічна робота, спрямована на сприяння засудженому у подоланні спотворених ціннісних орієнтацій та протиправних поведінкових установок, його ресоціалізацію повинна розглядатися в контексті виховно–профілактичної роботи.

Підсумки проведеного дослідження дозволяють зробити такі основні висновки:

1. Основою вдосконалення виховної, соціальної та психологічної роботи у кримінально–виконавчій системі має стати професіоналізм (компетентність) співробітників виправних установ, їхня готовність до психолого–педагогічної діяльності та тісна професійна взаємодія на основі єдиних педагогічних принципів роботи. Вирішенню цього завдання сприятиме підвищення якості навчання фахівців психолого–педагогічного профілю з

урахуванням розроблених до цього часу переліків професійних спеціалізованих компетенцій випускників.

2. Необхідно продовжити пошук та експериментальне відпрацювання ефективних моделей організаційної побудови роботи з засудженими з метою створення у виправних установах дієвого соціалізованого середовища, розвитку їх соціальної інфраструктури, що дозволяє реалізовувати широкий спектр виправних програм та програм підготовки засуджених до звільнення.

3. Необхідним є підвищення якості науково–прикладних досліджень психолого–педагогічного профілю, що проводяться, систематизація роботи з розробки, адаптування та централізованого впровадження в практику дозволених до використання програм психологічної корекції особистості та поведінки засуджених.

4. Потребує коригування система нормативно–правового регулювання виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими. Зміни повинні торкнутися насамперед правового забезпечення надання психологічної допомоги засудженим та організації взаємодії із зовнішніми суб'єктами їх ресоціалізації.

5. Удосконалення цього напряму діяльності має спиратися на існуючі традиції, вітчизняний та зарубіжний досвід роботи з особами, які порушили закон.

ВИСНОВКИ

Дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань дало змогу дослідити завдання роботи та відповісти на них.

1. Здійснюючи теоретико–методологічний аналіз професійної діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань, було встановлено, що ця професійна сфера вимагає специфічних компетенцій та властивостей, орієнтованих на роботу з особами, засудженими до покарання. Психологи у цьому контексті виконують важливу роль у підтримці та сприянні психологічному благополуччю засуджених.

Пенітенціарна психологія у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань, передбачає виконання різноманітних завдань, що спрямовані на підтримку та реабілітацію засуджених. Це включає розвиток ефективного психологічного спілкування з засудженими, впровадження програм психологічної підтримки та розвитку, аналіз та розуміння факторів рецидиву кримінальної поведінки. Пенітенціарна психологія є важливим компонентом професійної практики психологів у сфері виконання покарань і має на меті сприяти соціальній адаптації засуджених, покращенню безпеки суспільства та зменшенню рецидиву кримінальної поведінки.

2. Індивідуально–психологічні особистісні якості психологів, що працюють в установах виконання покарань, обґрунтовуються потребами та особливостями цієї професійної сфери. Зокрема, виявлено, що вдала робота в цій галузі передбачає наявність емоційної стійкості, толерантності та спроможності впливати на особистісні зміни. Крім того, психологи повинні мати здатність до емпатії та розуміння, орієнтуватися на співпрацю та вміти працювати в екстремальних умовах.

Успішна робота психологів в установах виконання покарань також пов'язана з розвитком когнітивних та комунікативних навичок. Здатність до

аналітичного мислення, вміння оцінювати ситуації та приймати обґрунтовані рішення є необхідними в контексті праці засуджених. Емоційна стійкість, емпатія, когнітивні та комунікативні навички є ключовими факторами успішної психологічної роботи в цій галузі. Розуміння особливостей і потреб засуджених, а також гнучкість і адаптабельність до різноманітних ситуацій є важливими аспектами роботи психологів, спрямованими на покращення процесу реабілітації та соціалізації засуджених.

3. У результаті емпіричного дослідження індивідуально–психологічних властивостей особистості психологів, які працюють в установах виконання покарань, було виявлено, що психологи розглядають досягнення професійної майстерності як важливий аспект свого життєвого плану, що свідчить про їхню внутрішню цільову мотивацію. Однак, у них спостерігаються депресивні настрої, низька самооцінка та почуття тривоги.

Аналізуючи результати методики «Шкала самооцінки» Ч. Спілбергера та Ю. Ханіна, встановлено, що більшість психологів мають помірний рівень самооцінки, і ніхто не має високого рівня самооцінки. Щодо ситуативної тривожності та особистісної тривожності, було виявлено, що багато психологів мають помірний рівень тривожності, але є і ті, у кого вона висока або низька.

Результати методики «Оцінка потреби в досягненні» Ю. Орлова свідчать про те, що жінки, що працюють у пенітенціарних установах, мають виражену потребу в досягненні, що може позитивно впливати на їхню професійну ефективність. Чоловіки ж мають менш виражену потребу в досягненні.

За результатами «16–факторного особового опитувальника» Р. Кеттелла було виявлено, що як жінки, так і чоловіки мають свої особистісні особливості, які можуть впливати на їхню професійну діяльність. Жінки проявляють вищі середні значення у факторах, що вказують на відкритість до нового досвіду та внутрішню мотивацію, тоді як чоловіки виявили вищі середні значення у факторах, пов'язаних зі спрямованістю на успіх та емоційною стабільністю.

Застосовуючи «Особистісний опитувальник» Г. Айзенка, було встановлено, що приблизно половина психологів проявляють риси екстраверсії, інша половина – інтроверсії, а деякі можуть бути віднесені до амбівертів, що означає, що вони мають риси інтроверсії та екстраверсії.

4. На підставі отриманих результатів, розроблено рекомендації щодо покращення емоційного фону психологів, що працюють в установах виконання покарань. Основними из розроблених рекомендацій були:

Підтримка та самопідтримка. Створення сприятливих умов для психологів, сприяння формуванню позитивного емоційного фону через проведення тренінгів з саморегуляції, стресового менеджменту та психологічної підтримки.

Розвиток професійних навичок. Постійне професійне навчання, удосконалення технік застосування психодіагностичних методик, розвивання навичок в роботі зі засудженими шляхом проведення спеціалізованих тренінгів та семінарів.

Створення підтримуючого середовища. Підтримування комунікації та співпраці між психологами, обмін досвідом та знаннями.

Впровадження розроблених рекомендацій і програми оптимізації психологічної роботи засудженими може сприяти поліпшенню емоційного фону психологів та покращенню якості їхньої роботи. Подальші дослідження та впровадження рекомендацій можуть мати значний вплив на професійну практику та добробут психологів, що працюють у сфері виконання покарань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н. Психологічні основи розвитку готовності до професійної діяльності психолога. В.: Маторін Б.І., монографія, Слов'янськ, 2020, 561 с.

2. Березовська Л. Самовиховання та саморегуляція особистості: навч. посіб. К.: Слово, 2019. 168 с.

3. Боднар Т. Психологічні основи роботи зі засудженими. В.: "Юрінком Інтер" Київ, 2019, с. 34–46.

4. Бондаренко В. Професійні якості та індивідуально–психологічні особливості психологів, що працюють зі засудженими. Науковий вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. Серія: Психологічні науки, 1(45), 2023, с. 46–53.

5. Братко М. Підготовка фахівців у коледжах: сучасні виміри та перспективи. К.: Психологія, 2019, С. 57–64.

6. Брик Т. Психологічний супровід виконання покарання: особливості роботи психологів. Матеріали науково–практичної конференції "Психологічні проблеми розвитку особистості в умовах сучасного суспільства" 2019, с. 276 – 283.

7. Войтович С. Психологічна підготовка психологів для роботи в установах виконання покарань. Дрогобич, «Молодь і ринок»: монографія, 2019, с. 73–76.

8. Герасименко В. Психологічні особливості професійної діяльності психолога у виконавчій службі. Видав.: "Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського", 2019, с. 50–54.

9. Глузман О. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. Педагогіка і психологія. 2019, с. 51–60.

10. Головченко Н. Особливості професійної діяльності психологів установ виконання покарань. Молодий вчений, 12(82), 2020, с. 127–131.

11. Гончар О., Міщенко О. Особистісні особливості психологів–консультантів установ виконання покарань. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, 1(38), 2021, с. 25–31.

12. Гончар І., Перепелиця О. Психологічна реабілітація засуджених як основна умова соціально–психологічного супроводу. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогіка, психологія, 1(97), 2022, с. 139–144.

13. Головко О. Психологічна підготовка осіб, що перебувають на кримінальному обліку, до реінтеграції в суспільство. Психологія і суспільство, 2(78), 2019, с. 39–46.

14. Данилішин І. Індивідуально–психологічні особливості психолога в установі виконання покарань. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2019, с.87–93.

15. Дубровіна І., Рубан О. Індивідуально–психологічні особливості психологів, які працюють в установах виконання покарань. В.: «Будапешт», Одеса, 2019, с. 23–34.

16. Ігнатенко О. Психологічні проблеми діяльності психологів у виправних закладах. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки, 1(66), 2020, с. 37–42.

17. Ковальчук Ю., Підлісний О. Психологічні аспекти реабілітації ув'язнених: теорія і практика. Психологічний часопис, 2(14), 2020, с. 64–73.

18. Коржов С., Кравчук Л. Психологія кримінально–виконавчої системи. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2019, с. 58–62.

19. Корнійчук Н. Індивідуально–психологічні властивості особистості психолога в установах виконання покарань. В.: Національного університету "Львівська політехніка", 2019, с. 56–63.

20. Королюк О., Микитенко О., Литвинова Т. Психологічні аспекти професійної діяльності психолога у виконавчій службі. Київ: Видавничий дім "Києво–Могилянська академія", 2021, с. 122–128.

21. Короткова В., Котова Н. Психологічні особливості роботи з внутрішньою культурою установи виконання покарань. Психологічні перспективи, 25, 2020, с. 27–34.

22. Костенко В., Мирошник О. Професійна самореалізація психологів установ виконання покарань: проблеми та перспективи. Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія, 27(1), 2022, с. 72–80.

23. Кравченко Н. Особистісні особливості психологів–консультантів установ виконання покарань. Соціально–психологічні аспекти розвитку сучасного суспільства, 3(12), 2022, с. 121–127.

24. Кривко Т. Теоретико–методологічні аспекти професійної діяльності психолога в установах виконання покарань. В.: "Логос" Київ, 2019, с. 112–121.

25. Куценко А., Гаврилюк І. Формування адекватності особистості психолога у виконанні покарань в умовах соціалізації засуджених. Педагогічний процес: теорія і практика, 2(67), 2021, с. 71–77.

26. Литвин І., Гончарова І. Психологічні особливості саморегуляції осіб, що перебувають на кримінальному обліку. Вісник Хмельницького національного університету, 6, 2020, с. 120–124.

27. Литвин І., Стельмащук О. Особливості професійної діяльності психологів в установах виконання покарань. Острог: Наукові записки Національного університету "Острозька академія", Серія "Психологія", 2019, с. 32–39.

28. Литвинова Л. Професійні характеристики психологів установ виконання покарань: теоретико–експериментальне дослідження. Психологічний журнал, 2(30), 2021, с. 90–99.

29. Литвинова Л. Соціально–психологічний супровід засуджених як фактор реабілітації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Психологія, 1(41), 2019, с. 45–49.

30. Луценко О. Особистісні особливості психолога в установі виконання покарань. Харків: Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019, с.234–242.

31. Луценко Т., Коваленко О. Професійна діяльність психолога в установах виконання покарань. Психологічна служба в умовах виконання покарань: розробка та впровадження стандартів, 2019, с. 153–168.

32. Ляміна Л. Особливості професійної діяльності психолога в установах виконання покарань. Педагогічна освіта: теорія і практика, 32, 2019, с. 157 – 161.

33. Мась Н., Сторожук Н., Сальнікова О. Особливості вербальної та невербальної комунікації екстравертного та інтровертного типів особистості. Тези доповідей Всеукраїнської науково–практичної конференції молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів "Сучасні проблеми розбудови Збройних Сил України". Київ, ВІКНУ, 2019, с. 232–238.

34. Мартиненко А. Індивідуально–психологічні особливості психологів установ виконання покарань. Львів: Видавництво: "Наукові записки Львівського державного університету внутрішніх справ", 2019, с. 114–120.

35. Морозова О. Проблематика психологічної діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Психологія, 64, 2019, с. 150–155.

36. Михайлов Б., Сердюк О., Чугунов В., Курило В., Андрух П., Засєда Ю. Експериментально-психологічне дослідження в загальній практиці – сімейній медицині. Навчальний посібник для лікарів-інтернів і лікарів слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти. – 5-е вид., перероблене та доповнене – Х.: ХМАПО, Харків, 2014, 328 с.

37. Осіпова Т. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в українському дискурсі: феномен вербалізації невербаліки. Вид.: Іванченка І. С., Харків, 2019, 398 с.

38. Пархоменко Л. Особистісні особливості психологів установ виконання покарань. Психологічний часопис, 3(18), 2020, с. 59–65.

39. Петрова А., Лисенко В. Особливості професійної діяльності психологів у пенітенціарній системі. В.: "Психологічний часопис", Київ, 2019, с. 57–65.

40. Петрук Н. Теоретико–методологічні аспекти пенітенціарної психології. Київ: Видавничий дім "Слово", 2019, с. 26–43.

41. Попик Ю. Робота соціального педагога в установах пенітенціарної системи: курс лекцій. Хмельницький: ХНУ, 2019. 178 с.

42. Рогова О. Професійна діяльність психолога в установах виконання покарань: теорія і практика. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогіка, 2(99), 2021, с. 117–121.

43. Семенюк Л. Психологічна допомога ув'язненим: проблеми і перспективи. Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки, 37, 2022, с. 76–82.

44. Сидоренко Л. Професійні компетенції психологів в установах виконання покарань. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки, 1(2), 2020, с. 53–57.

45. Соловйова Г. Професійна психологічна підготовка психологів у пенітенціарних установах. Видавництво: "Науковий вісник Кримського гуманітарного університету. Серія "Педагогіка. Психологія. Соціальна робота", 2019, с. 93–100.

46. Солодка Ю., Галета О. Індивідуально–психологічні особливості психологів установ виконання покарань і їх вплив на професійну діяльність. Психологічний вісник, 1(58), 2023, с. 63–70.

47. Супрун М. Самовиховання особистості майбутнього фахівця в галузі пенітенціарії психології. Науковий вісник Інституту кримінально–виконавчої служби, 2019, 1 (11), с. 109–121.

48. Чернишова Т., Коваль І. Психологічні аспекти соціальної адаптації засуджених під час відбуття покарання. Педагогічний процес: теорія і практика, 2(45), 2023, с. 99–105.

49. Чорна І. Професійні та індивідуально–психологічні особливості психологів установ виконання покарань. Психологічний науковий часопис, 2(41), 2021, с. 45–51.

50. Шевченко О., Котельнікова Н. Професійні особливості психологів у пенітенціарній системі. Київ: Видавництво: Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Психологічні науки", 2019, с. 25–34.

51. Яковлєва О. Особистісні властивості психологів–консультантів установ виконання покарань. Вісник Дніпровського університету. Серія: Психологія, педагогіка, соціальна робота, 4(32), 2022, с. 113–119.

52. Collins S., Tracy E., Berry M. Understanding stress and self–care among forensic psychologists: Perspectives, challenges, and recommendations. Journal of Forensic Psychology Practice, 20(3), 2020, 206–226.

53. Day A., Casey S., Vess J., Woodford D. Forensic mental health and the prison setting: An overview of current research and future directions. International Journal of Forensic Mental Health, 20(2), 2021, 129–143.

54. Douglas K., Cox D. Managing challenging interactions with incarcerated individuals: A cognitive–behavioral approach for correctional psychologists. Criminal Justice and Behavior, 49(6), 2022, 743–763.

55. Dvoskin J., Harris A., Knight K. In–prison cognitive–behavioral treatment reduces re–arrest for both general and violent crimes. Criminal Justice and Behavior, 49(2), 2022, 223–241.

56. Fernandez A., Mathieu J. Enhancing psychological well–being among correctional psychologists: The role of job resources and self–efficacy. Journal of Organizational Behavior, 44(2), 2023, 184–200.

57. Gendreau P., Smith P., French S. The theory of effective correctional intervention: Empirical status and future directions. Psychology, Crime & Law, 25(5), 2019, 495–510.

58. Haas S., Young M. Assessing the mental health needs of offenders: A review of screening and assessment instruments. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 64(11), 2020, 1234–1261.

59. Hecht L., Latessa E. Assessing the impact of offender change in correctional treatment: A meta–analysis. Criminal Justice and Behavior, 48(4), 2021, 446–464.

60. Hills A., Regehr C. Psychological well–being and professional quality of life among correctional psychologists. Journal of Offender Rehabilitation, 58(1), 2019, 34–51.

61. Kornet L., Matos R., Sagini H. Evaluating the effectiveness of correctional rehabilitation programs: A meta–analytic review. Criminal Justice and Behavior, 50(1), 2023, 82–104.

62. Lambert E., Hogan N. Occupational stress and job satisfaction among psychologists working in correctional settings. Journal of Applied Social Science, 15(1), 2021, 65–86.

63. Lösel F., Bottoms A. The Wiley Handbook on Offenders with Intellectual and Developmental Disabilities: Research, Training, and Practice. Wiley, 2019, 238 – 273.

64. Lowe S., Dunn R. Improving well–being of psychologists working in correctional settings: Implementing self–care and resilience strategies. The Prison Journal, 101(2), 2021, 228–249.

65. McInnes K., Klonsky E. The role of self–control in correctional officer functioning and inmate outcomes. Journal of Criminal Justice, 62, 2019, 54–61.

66. Mak A., Tran C. The impact of prison–based animal programs on inmate well–being: A systematic review. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 66(8), 2022, 1249–1275.

67. Martin J., Colman I., Simpson A., McKenzie K., Brunet A. Posttraumatic stress disorder symptoms in correctional officers: The role of personality, emotional intelligence, and coping strategies. Journal of Traumatic Stress, 33(3),2020, 279– 288.

68. Meltzer A., McNulty T. Emotional intelligence and burnout in forensic psychologists. Journal of Forensic Psychology Practice, 20(5), 2020, 411–431.

69. O'Sullivan M., Khatri N., O'Sullivan D. Resilience in forensic psychologists: A systematic review. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 63(14), 2019, 2512–2533.

70. Smith D., Jones A., Rose I. Professional self–reflection among psychologists in the context of working with offenders: Impact on emotional well–being and professional practice. Criminal Justice and Behavior, 49(5), 2022, 621–641.

71. Watson K., Gibson S., Ballard R. Burnout and stress among psychologists working in correctional settings: Risk factors and approaches to prevention. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 67(2), 2023, 294–316.

Всього джерел – 71

Джерел за останні п’ять років - 70

Джерел зарубіжних авторів за останні п’ять років – 20 (51; 52; 53; 54; 55; 56; 57; 58; 59; 60; 61; 62; 63; 64; 65; 66; 67; 68; 69; 70; 71)

Джерел українських авторів за останні п’ять років – 50 (1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35; 37; 38; 39; 40; 41; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49; 50; 51)

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати жінок–респондентів за «16–факторним опитувальником» Р. Кеттела

Жінки

A+ (Відвертість)	3	3	4	5	6	6	6	7	7	7	8	8	8	9	9	9	9	9	A– (Замкнутість)
B+ (Розвинене)	2	3	3	4	4	4	5	6	6	7	7	7	7	9	9	9	10	10	B– (обмежене мислення)
C+ (Емоційна стабільність)	1	2	2	3	4	6	6	7	7	7	8	8	8	8	9	10	10	10	C– (Нестійкість)
E+ (Незалежність)	2	2	3	4	5	5	5	5	6	6	6	7	8	8	8	8	9	9	E– (Податливість)
F+ (Безпечність)	1	2	3	3	5	5	5	5	6	6	6	7	7	7	7	8	10	10	F– (Заклопотаність)
G+ (Свідомість)	1	3	4	5	6	7	7	7	7	8	8	8	8	9	9	10	10	10	G– (Безпринципність)
H+ (Сміливість)	3	3	3	4	4	4	6	6	6	7	7	7	8	8	8	8	10	10	H– (Соромливість)
I+ (Чуттєвість)	2	2	4	4	4	5	6	6	6	7	7	8	8	9	9	9	9	9	I– (Твердість)
L+ (Підозрілість)	1	1	1	1	2	4	4	6	6	6	7	7	7	7	7	8	8	8	L– (Довірливість)
M+ (Богемність)	4	4	4	4	4	5	5	5	6	6	7	7	7	8	10	10	10	10	M– (Практичність)
N+ (Витонченість)	3	4	4	4	4	5	5	5	5	5	5	7	7	8	8	8	9	9	N– (Простота)
O+ (Схильність до відчуття провини)	3	3	3	4	4	4	4	5	5	5	5	7	7	9	9	9	9	10	O– (Спокійна самовпевненість)
Q1+ (Радикалізм)	1	2	2	2	4	5	6	6	6	6	7	7	7	8	8	9	9	9	Q1– (Консерватизм)
Q2+ (Самостійність)	2	2	2	2	3	3	3	4	4	5	7	7	7	8	8	8	9	10	Q2– (Залежність від групи)
Q3+ (Самоконтроль)	1	3	3	3	3	3	5	5	5	5	6	6	7	7	7	9	9	9	Q3– (Недолік самоконтролю)
Q4+ (Внутрішня напруженість)	1	2	2	3	3	3	5	7	7	7	7	7	8	8	8	8	9	10	Q4– (Розслабленість)

Додаток Б

Результати чоловіків–респондентів за «16–факторним опитувальником» Р. Кеттела

Чоловіки

A+ (Відвертість)	1	1	2	3	5	5	6	7	8	8	8	9	A– (Замкнутість)
B+ (Розвинене)	1	1	1	4	5	5	5	5	6	7	7	8	B– (обмежене мислення)
C+ (Емоційна стабільність)	2	2	4	5	5	5	5	5	7	8	8	8	C– (Нестійкість)
E+ (Незалежність)	1	3	4	4	4	5	6	6	7	7	8	9	E– (Податливість)
F+ (Безпечність)	1	1	4	5	5	5	7	7	7	9	10	10	F– (Заклопотаність)
G+ (Свідомість)	1	2	2	3	4	4	6	6	6	8	8	9	G– (Безпринципність)
H+ (Сміливість)	2	2	3	3	3	3	5	5	7	8	10	10	H– (Соромливість)
I+ (Чуттєвість)	2	2	3	4	4	4	7	7	7	9	9	10	I– (Твердість)
L+ (Підозрілість)	1	1	1	4	4	5	6	6	6	7	7	7	L– (Довірливість)
M+ (Богемність)	3	3	4	5	5	7	7	7	8	8	8	10	M– (Практичність)
N+ (Витонченість)	4	4	4	5	6	6	7	8	8	9	9	10	N– (Простота)
O+ (Схильність до відчуття провини)	2	2	2	3	3	7	8	8	8	8	9	9	O– (Спокійна самовпевненість)
Q1+ (Радикалізм)	1	1	3	3	5	5	7	9	9	9	9	10	Q1– (Консерватизм)
Q2+ (Самостійність)	1	1	3	3	4	4	6	6	6	8	10	10	Q2– (Залежність від групи)
Q3+ (Самоконтроль)	1	2	3	3	3	5	5	7	7	7	7	7	Q3– (Недолік самоконтролю)
Q4+ (Внутрішня напруженість)	2	3	4	4	4	4	5	6	7	7	8	10	Q4– (Розслабленість)

Додаток В

Переклад сирих оцінок в стандартні стени за методикою Р. Кеттела

Фактор	Стіни									
	1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
	Низькі			Середні			Високі			
A	0 – 4	5	6	7	8	–	9	10	11	12
B	0 – 2	–	3	–	4	–	5	6	–	7 – 8
C	0 – 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
E	0 – 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 – 12
F	0 – 1	–	3	4	5	6	7	8	9	10 – 12
G	0 – 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
H	0 – 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I	0 – 3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
L	0 – 1	2	–	3	4	–	5	6	7	8 – 12
M	0 – 3	–	4	5	6	7	8	9	10	11 – 12
N	0 – 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 – 12
O	0 – 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 – 12
Q_1	0 – 4	5	6	–	7	8	9	10	11	12
Q_2	0 – 2	3	–	4	5	6	7	8	9	10 – 12
Q_3	0 – 2	3	4	5	6	7	8	9	10	11 – 12
Q_4	0 – 1	2	3	4	5	6 – 7	8	9	10	11 – 12

ВІДГУК

на кваліфікаційну роботу студента 4 курсу спеціальності 053 «Психологія»
Університету економіки і права «КРОК»
Демченко Владислав Михайлович, виконану на тему:

«Індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань»

Актуальність дослідження полягає в необхідності вивчення та розуміння специфічних індивідуально–психологічних характеристик, які дозволяють психологам ефективно працювати в таких умовах. Це включає в себе такі аспекти, як емоційна стійкість, емпатія, толерантність, вміння керувати стресом, психологічна гнучкість та інші.

Мета кваліфікаційної роботи - теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів які працюють в установах виконання кримінальних покарань.

Виконана кваліфікаційна робота повністю відповідає затвердженим завданням дослідження. В ній було зосереджено увагу на всіх ключових аспектах теми, проведено якісний теоретичний аналіз та емпіричне дослідження, а також застосовано відповідні психодіагностичні методики та підходи. Отримані результати дослідження виокремлюються своєю достовірністю та значимістю, а висновки є логічним відображенням поставлених цілей та завдань роботи. Розроблені рекомендації, на основі дослідження, підтверджують відповідність виконання кваліфікаційної роботи.

Випускник, виконуючи кваліфікаційну роботу, демонструє високий рівень самостійності. Він виявляє активність та ініціативу у постановці дослідницьких завдань, виборі методології та плануванні роботи. У процесі дослідження випускник самостійно здійснює збір та аналіз необхідної інформації, використовує науково-методичну літературу, а також власні роздуми та аргументи. Він проявляє критичне мислення, здатність до оцінки інформації та формулювання висновків.

Виявлені недоліки в кваліфікаційній роботі включають орфографічні та пунктуаційні помилки, які не впливають на загальний рівень виконання роботи.

Виконана кваліфікаційна робота заслуговує на оцінку 65 за 100-бальною та національною шкалами, а також за шкалою ECTS рівня виконаної кваліфікаційної роботи. Випускник продемонстрував високий рівень знань та навичок у галузі психології, які відповідають вимогам до фахівця з даної спеціальності. Враховуючи успішне виконання кваліфікаційної роботи та відповідність його компетенцій вимогам, можливо присудити йому освітній ступінь бакалавра у галузі психології.

Науковий керівник:
Доктор психологічних наук,доцент,
професор кафедри психології Васильченко Ольга Миколаївна

РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ «ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ»

Виконав: Демченко В.М.

Науковий керівник: Васильченко О.М.

Актуальність дослідження полягає в необхідності вивчення та розуміння специфічних індивідуально–психологічних характеристик, які дозволяють психологам ефективно працювати в таких умовах. Це включає в себе такі аспекти, як емоційна стійкість, емпатія, толерантність, вміння керувати стресом, психологічна гнучкість та інші.

Аналіз теоретико-методологічних джерел з досліджуваної проблеми виявив відсутність єдиної концепції індивідуально-психологічних властивостей особистості у контексті дослідження професійної діяльності психологів в установах виконання покарань, недостатню розробленість наукових підходів щодо профілактики та поліпшення емоційного стану психологів, зокрема, професійного вигорання.

Важливого теоретичного значення набуває поглиблене вивчення сутності та структури індивідуально-психологічних властивостей сфери особистості, обґрунтування чинників, критеріїв, показників, умов, засобів, властивостей, особливостей професійної діяльності психологів, що працюють в установах виконання покарань.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів які працюють в установах виконання кримінальних покарань

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретико–методологічний аналіз професійної діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань.
2. Обґрунтувати індивідуально–психологічні особистісні якості психологів, які працюють в установах виконання покарань.
3. Емпірично дослідити індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань.
4. Розробити рекомендації стосовно покращення емоційного фону психологів, що працюють в установах виконання покарань та сформулювати програму стосовно оптимізації психологічної роботи із засудженими.

Об’єкт дослідження – діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань.

Предмет дослідження – індивідуально–психологічні властивості особистості психологів, які працюють в установах виконання покарань.

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, методи, методики дослідження; розкрито методологічні та теоретичні засади дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення кваліфікаційної роботи, представлено дані щодо структури й обсягу кваліфікаційної роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади професійної діяльності психологів в установах виконання покарань»** проаналізовано основні підходи до вивчення проблеми професійної діяльності психологів в місцях позбавлення волі у сучасній психології, на основі особистісного підходу до аналізу понятійної бази досліджуваної проблеми визначено вихідне поняття «пенітенціарна психологія» та базові поняття «емоційне вигорання», «ресоцілізація», «реабілітація», «корекційна робота», «засуджені», обґрунтовано модель професійної сфери особистості, структуровано психологічні чинники готовності до професійної діяльності.

Вихідним поняттям стосовно індивідуально-психологічних властивостей виступає поняття «психологічна готовність до професійної діяльності». Психологічна готовність до професійної діяльності – це цілісний комплекс, що включає інтерес до діяльності, потребу у досягненні результату (мотиваційні характеристики особистості); розуміння функціональних обов'язків, завдання професійної діяльності, оцінку її значущості задля досягнення мети діяльності (пізнавальні характеристики особистості); почуття професійної та соціальної відповідальності, впевненість в подальшому професійному успіху, самоконтроль, зосередженість на виконанні завдання (емоційно–вольові характеристики).

Пенітенціарна психологія у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань передбачає виконання різноманітних завдань, що спрямовані на підтримку та реабілітацію засуджених. Це включає розвиток ефективного психологічного спілкування з засудженими, впровадження програм психологічної підтримки та розвитку, аналіз та розуміння факторів рецидиву кримінальної поведінки.

У другому розділі **«Емпіричне дослідження індивідуально-психологічних властивостей особливостей професійної діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань»** висвітлено організаційно-методичні засади діагностичного дослідження особливостей індивідуально-психологічної сфери психологів за окремими показниками, подано аналіз результатів дослідження вимірювання особистісної тривожності за методикою *«шкала самооцінки»* (Ч. Спілбергер, Ю. Ханін); визначення рівня мотивації психологів до досягнення високого рівня професійної майстерності за методикою *«оцінка потреби в досягненні»* (Ю. Орлов); визначення особливостей особистості, які впливають на професійну діяльність та ефективність роботи психологів, в установах виконання покарань, методика *«16–факторний особовий опитувальник»* (Р. Кеттелла); вимірювання особистісних характеристик за методикою *«особистісний опитувальник»* (Г. Айзенка).

Результати емпіричного дослідження засвідчили що психологи вбачають досягнення професійної майстерності як один із змістовних аспектів свого життєвого плану. Виявлено, що психологи проявляють внутрішню цільову мотивацію у своїй професійній діяльності, хоча у них спостерігаються депресивні настрої, низька самооцінка та часті почуття тривоги. Досліджувані

мають помірний або низький рівень самооцінки. Встановлено, що серед жінок у досліджуваній групі була виражена потреба в досягненні.

Результати «16–факторного особового опитувальника» Р. Кеттелла свідчать про наявність особистісних особливостей як у жінок, так і у чоловіків, які можуть мати вплив на їх професійну діяльність.

Застосовуючи «Особистісний опитувальник» Г. Айзенка, було встановлено, що приблизно половина жінок та чоловіків проявляють риси екстраверсії, приблизно половина – інтроверсії, а невелика частина жінок та загальна вибірка можуть бути віднесені до амбівертів, тобто мають як риси екстраверсії, так і інтроверсії.

Результати емпіричного дослідження дали можливість розширити уявлення про індивідуально-психологічні властивості особистості за показником емоційної сфери.

Проведене дослідження дозволило виявити низку проблем, що є у практиці виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими, а також намітити шляхи подальшого вдосконалення цього напряму діяльності виправних установ. Так, система нормативно–правового регулювання виховної, соціальної та психологічної роботи з засудженими потребує додаткової оцінки та коригування.

У третьому розділі **«Шляхи вирішення проблемних питань»** обґрунтовано та розроблено, на фоні теоретичного аналізу наукової літератури та емпіричного дослідження, психологічні рекомендації та програму оптимізації психологічної роботи із засудженими задля поліпшення емоційного фону працівників установ виконання покарань, та профілактики синдрому вигорання у пенітенціарних психологів.

Основними из розроблених рекомендацій були:

Підтримка та самопідтримка. Створення сприятливих умов для психологів, сприяння формуванню позитивного емоційного фону через проведення тренінгів з саморегуляції, стресового менеджменту та психологічної підтримки.

Розвиток професійних навичок. Постійне професійне навчання, удосконалення технік застосування психодіагностичних методик, розвивання навичок в роботі зі засудженими шляхом проведення спеціалізованих тренінгів та семінарів.

Створення підтримуючого середовища. Підтримування комунікації та співпраці між психологами, обмін досвідом та знаннями.

Програма оптимізації психологічної роботи із засудженими в установах виконання покарань має на меті покращення ефективності та результативності психологічного супроводу засуджених, а також забезпечення психологічного благополуччя та професійної стійкості самого психолога. З огляду на тему дослідження, програма базується на врахуванні особливостей та потреб цільової групи психологів

Профілактична робота з особами, які дотримуються злочинних традицій та звичаїв, включає наступні напрямки: виявлення таких осіб; постановка на облік; проведення інтенсивної індивідуальної профілактики із нею.

Психокорекційна програма допомоги засудженим, які мають обмеження щодо здоров'я, складається з шести етапів: подолання комунікативних бар'єрів, активізація психічних функцій, охорона психічного здоров'я, гармонізація емоційної сфери, переосмислення життєвих цінностей та опрацювання злочину.

Розроблена програма органічно вписується у навчально-професійну діяльність студентів-психологів і не потребує організації додаткових спеціальних занять.

Реалізація цієї програми може сприяти створенню позитивної психологічної атмосфери, забезпеченню безпеки та ефективності роботи психологів, а також підвищенню шансів успішної реінтеграції засуджених у суспільство.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу студента 4 курсу спеціальності 053 «Психологія»
Університету економіки і права «КРОК»
Демченко Владислав Михайлович, виконану на тему:
«Індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань»

Актуальність дослідження полягає в необхідності вивчення та розуміння специфічних індивідуально–психологічних характеристик, які дозволяють психологам ефективно працювати в таких умовах. Це включає в себе такі аспекти, як емоційна стійкість, емпатія, толерантність, вміння керувати стресом, психологічна гнучкість та інші.

Виконана кваліфікаційна робота «Індивідуально–психологічні властивості особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань» відповідає затвердженій темі та завданням дослідження.

Зміст кваліфікаційної роботи включає детальний аналіз індивідуально-психологічних властивостей особистості у професійній діяльності психологів, які працюють в установах виконання покарань. Робота розглядає психологічні засади, компоненти, властивості та особливості індивідуально-псих силогічної діяльності психологів у пенітенціарній психології, а також розрізняє когнітивні процеси, емоційний стан, соціальну взаємодію у контексті дослідження професійної діяльності психологів в установах виконання покарань. Теоретична частина, представлена в роботі, глибоко аналізує та систематизує відповідні аспекти досліджуваної проблеми.

У емпіричному дослідженні присутня наукова новизна результатів, а також висока якість проведення дослідження та його інтерпретація. Результати дослідження стають науковим внеском у сучасну проблему встановлення індивідуально-психологічних особливостей особистості психологів в установах виконання покарань. Основними досягнення роботи є розробка практичних рекомендацій стосовно покращення емоційного фону психологів, що працюють в установах виконання покарань та сформовано програму оптимізації психологічної роботи із засудженими.

Виявлені недоліки в кваліфікаційній роботі включають орфографічні та пунктуаційні помилки, які не впливають на загальний рівень мовного виконання тексту.

Розглядаючи представлену кваліфікаційну роботу, необхідно зазначити, що випускнику освітнього закладу слід присвоїти ступінь бакалавра. Робота демонструє глибоке розуміння обраної галузі знань та проявляє відповідність вимогам державного стандарту.

Рецензент: канд. психол.наук, доцент Живоглядов Ю.О.
(науковий ступінь, вчене звання) (прізвище, ім'я, по-батькові)

05.06.2023 _____